

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การตรวจเอกสารได้ศึกษาค้นคว้า เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ และศึกษาถึงทฤษฎี และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม ผู้นำ ลักษณะผู้นำ และกลุ่มผู้นำชลประทาน ประกอบ ด้วยสาระสำคัญดังนี้

1. ความหมายของกลุ่ม
2. แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่ม
3. แนวคิดในการพัฒนากลุ่ม
4. ความหมายของผู้นำ และคุณสมบัติของผู้นำ
5. ประวัติการจัดตั้งกลุ่มผู้นำในประเทศไทย
6. ประเภทสถาบันเกษตรกรผู้นำชลประทาน
7. หลักพิจารณาในการจัดตั้งกลุ่มผู้นำ
8. การพัฒนาผู้นำในเชิงโครงการชลประทานลุ่มน้ำ
9. แนวทางการพัฒนาผู้นำชลประทาน
10. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1. ความหมายของกลุ่ม

คำว่า "กลุ่ม" (Group) มีการให้ความหมายไว้ดังนี้

พจน์ บุรุษพันธ์ (2517) กล่าวว่า กลุ่มคือบุคคลรวมกันตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปโดยมีแบบแผนการปฏิบัติกันทางจิตวิทยาและเป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มของตัวเอง และรวมทั้งกลุ่มอื่น ๆ ด้วย

อาภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง (2525) ให้ความหมายกลุ่มว่า จะต้องประกอบไปด้วย

1. สมาชิก 2 คน ขึ้นไปมารวมกัน

2. การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก

3. จุดมุ่งหมายและการกระทำร่วมกัน

4. พฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่สมาชิก

ประยูร อุดมเสียง (2529) กล่าวว่ากลุ่มหมายถึง บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปซึ่งเกิดจากการรวมตัวของบุคคล เป้าหมายหรือด้านวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เช่น กลุ่มผู้สนใจปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ช่อมอเตอร์ไซด์ เย็บปักถักร้อย กลุ่มส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้ เรียกว่ากลุ่มไม่เป็นทางการ หรือกลุ่มธรรมชาติ กลุ่มอีกประเภทหนึ่งจัดตั้งขึ้นเป็นทางการมีกฎหมายรองรับมีฐานะเป็นนิติบุคคล เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ สมาคม เป็นต้น

Bales (1950) ให้พรศนะของกลุ่มว่า กลุ่ม หมายถึงจำนวนบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งผูกพันร่วมกันในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และมีการพบปะพูดคุยกันสม่ำเสมอ บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะรับรู้รับทราบสถานการณ์ของตนเองที่สังกัดกลุ่มอย่างชัดเจน ซึ่งนั่นคือแต่ละบุคคลสามารถรับรู้ (Perception) และตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

Bernard M. Bass (1960) กล่าวถึงกลุ่มว่า กลุ่ม เป็นที่รวมของบุคคลซึ่งมารวมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งถ้าไม่มีการรวมกลุ่มบุคคลเหล่านั้นไม่สามารถไปถึงรางวัล และผลประโยชน์นั้น ๆ ได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากลุ่มที่ประสบความสำเร็จแล้วจะช่วยเหลือสนับสนุนให้สมาชิกได้รับความพึงพอใจในการเข้าร่วมกลุ่มได้ หรือไม่สามารถสนองตอบความต้องการของสมาชิกได้ กลุ่มเหล่านั้นยากที่จะดำรงความเป็นกลุ่มไว้ได้

จากแนวความคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า กลุ่ม คือ "การที่บุคคลสองคนขึ้นไปมารวมกันเพื่อเป้าหมายวัตถุประสงค์ เหมือนกัน มีการพึ่งพากัน และคิดต่อกันสัมพันธ์กัน"

ประเภทของกลุ่ม (Types of Groups) แบ่งได้ เป็น 2 ประเภท

(วีรัตน์ สมตน, 2528)

1. กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเป็นขั้นต้น เป็นกลุ่มธรรมชาติที่ได้อยู่แล้ว เช่นกลุ่มสมาชิกของครอบครัว กลุ่มผู้รับฟังเพลงลูกทุ่ง เป็นต้น

2. กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group) เป็นกลุ่มที่ก่อรูปมาจากกลุ่มปฐมภูมิขึ้นก่อนการจัดตั้งที่ชัดเจน มีกฎระเบียบไว้เป็นบรรทัดฐานของกลุ่ม เช่นกลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเยาวชนเกษตรกร เป็นต้น

วีรัตน์ สมทน (2528) กล่าวว่า ในการรวมกลุ่มแต่ละประเภทนั้น เราสามารถที่จะมองได้ 3 ด้านเป็นองค์ประกอบคือ มองสาเหตุหรือที่มาของกลุ่ม มองโครงสร้างและองค์ประกอบของกลุ่ม มองวิธีการกลุ่ม

1. มองตามที่มาและสาเหตุที่ทำให้เกิดกลุ่ม มี 5 สาเหตุกว้าง ๆ คือ

1.1.เกิดจากความพึงพอใจในกิจกรรมของกลุ่ม การที่กลุ่มมีกิจกรรมสามารถดึงดูดความสนใจจากสมาชิกได้ เช่นกิจกรรมให้ความรู้ กิจกรรมฝึกงานอาชีพ กิจกรรมทัศนศึกษาดูงาน กิจกรรมนันทนาการ เป็นต้น

1.2.เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ หลักจิตวิทยานั้นบุคคลต่างมีความต้องการทางจิตใจ การได้เข้าอยู่ร่วมกับบุคคลเป็นกลุ่มจะช่วยขจัดความเหงา ความเซื่องซึมให้เกิดความมั่นคงปลอดภัย เพราะได้มีพวกพ้องอีกทั้งเมื่อมีกลุ่มก็จะมีตำแหน่งต่าง ๆ อาจได้รับตำแหน่ง ได้สถานภาพทางสังคมเป็นเกียรติประวัติทำให้เกิดความภูมิใจ

1.3.เกิดจากความถูกชักนำหรือชักจูง ผู้ชักจูงให้รวมกลุ่มอาจเป็นเจ้าหน้าที่ เช่น เกษตรตำบล พัฒนาการ หรืออาจเป็นผู้ที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม อาจเป็นกลุ่มเก่าหรือกลุ่มที่ก่อตั้งใหม่รวมทั้งการถูกชักจูงจากสมาชิกของกลุ่มอีกด้วย

1.4.เกิดจากความพึงพอใจในวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของกลุ่ม เช่นการมีกลุ่มเพื่อนเน้นการช่วยเหลือสมาชิกเอง หรือเน้นการช่วยเหลือสังคมนั้นๆ เป็นต้น

1.5.เกิดจากความพึงพอใจที่จะได้ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) หรือได้พบปะสัมพันธ์กับบุคคลต่อบุคคลทำให้สมาชิกได้เผยแพร่ความคิด หรืออิทธิพลเหนือผู้อื่นในเรื่องที่ตนชำนาญหรือถนัด จะได้พบปะกับเพื่อนต่างเพศรวมทั้งพบปะกับผู้ที่มีความคิดสนใจคล้ายตนเอง

2. มองโครงสร้างและองค์ประกอบ ปัจจัยที่กำหนดลักษณะโครงสร้างของกลุ่มคือ

2.1.ขนาด (Size) ของกลุ่ม

2.2.ข่ายการควบคุมงาน (Span of Control) ถ้ากว้างขวางจะทำให้กลุ่มใหญ่

2.3.ระดับหัวหน้างาน (Hierarchical Levels) ถ้าหัวหน้างานมากโครงสร้างก็จะซับซ้อนมากกลุ่มจะใหญ่มาก

2.4.อำนาจการบังคับบัญชา (Authority) กลุ่มที่มีสายบังคับบัญชาชัดเจนจะมีประสิทธิภาพสูงในการทำงาน การทำงานจะมีผลเด่นชัด

2.5.การติดต่อ (Communication) การติดต่อภายในที่ดีทำให้กลุ่มมีประสิทธิภาพ

2.6.ลักษณะงาน(Task Characteristic)ลักษณะงานเหมาะสมกับกลุ่มหรือไม่

2.7.สถานภาพ(Status)ของกลุ่ม เป็นที่ยอมรับของสมาคมมากหรือน้อยถ้ามากก็จะเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ เช่นกัน

2.8.สภาพทางจิตวิทยา(Psychological Distance)มองที่ขวัญ กำลังใจ

ในองค์ประกอบของกลุ่ม กลุ่มจะต้องประกอบไปด้วย

1. ผู้ตามหรือสมาชิกกลุ่ม
2. ผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่ม
3. วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของการดำเนินงาน
4. ระเบียบข้อบังคับ
5. สำนักงานหรือสถานที่ตั้ง
6. การดำเนินงานกิจกรรมหรือธุรกิจ
7. เจ้าหน้าที่ดำเนินงาน
8. การจดทะเบียนตามกฎหมายซึ่งอาจจะมี หรือไม่มีก็ได้

3. มองวิธีการรวม ขั้นตอนการเกิดกลุ่มพิจารณาจากกลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิได้ดังนี้

3.1.ขั้นตอนการเกิดกลุ่มปฐมภูมิ จะเริ่มจากชั้นพบปะและรวมกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปจากนั้นจะเกิดขึ้นเกิดสายสัมพันธ์ เกี่ยวข้องหรือมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและมีขึ้นก่อนการนัดบรรทัดฐานร่วมกันหรือกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน

3.2.ขั้นตอนการเกิดกลุ่มทุติยภูมิ ซึ่งกลุ่มทุติยภูมิอาจเกิดจากกลุ่มธรรมชาติหรือมีการจัดตั้งขึ้นมาก็ได้ โดยการเกิดกลุ่มในลักษณะนี้คือ

3.2.1.การเกิดกลุ่มตามธรรมชาติ จะมีการกำหนดกฎเกณฑ์และจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

3.2.2.การจัดตั้งกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่มมีขั้นตอนพอสรุปได้ 5 ขั้นตอนคือ

- 1.ขั้นการเปลี่ยนแปลงกลุ่มที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ หรือขึ้นกำหนดจุดมุ่งหมายของกลุ่ม
- 2.ขั้นสำรวจแหล่งกลุ่มธรรมชาติเดิม หรือหาแหล่งจัดตั้งกลุ่มใหม่
- 3.ขั้นประชาสัมพันธ์จุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์กลุ่ม

4.ขั้นรวบรวมผู้สนใจ หรือสรุปประชาคมกลุ่ม

5.ขั้นจัดตั้ง และรายงาน

2.2.แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่ม

วีริช เกียวหงส์สกุล (2529) กล่าวว่าสาเหตุแห่งการเกิดกลุ่มมี 5 สาเหตุ คือ

1.เกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ (Human Social Nature) คือมนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วจะมีระยะที่ไมอาจช่วยตัวเองได้ยาวนานมากเมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์ชนิดอื่น ๆ มนุษย์จะต้องอาศัยผู้ใหญ่ช่วยเหลือ เช่น ป้อนข้าว ป้อนน้ำ ฯลฯ เป็นระยะเวลายาวนานมาก ความจำเป็นที่ต้องเลี้ยงดูลูกเล็ก ๆ ให้เจริญเติบโตจนสามารถช่วยตนเองได้นี้ จึงทำให้มนุษย์ต้องมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในชุมชน

2.เกิดจากความต้องการของมนุษย์ (Human Needs) มนุษย์มีความต้องการในสิ่งที่เป็น เช่นปัจจัยสี่ ใต้ถ่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์นั้นบุคคลเดียวไมอาจทำได้โดยสะดวกและปลอดภัย แต่ถ้าร่วมกันและแบ่งปันกันทางสะดวกและปลอดภัย ความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องมีปัจจัย 4 และต้องอาศัยกันและกัน จึงทำให้มนุษย์ต้องมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในชุมชน

3.เกิดจากมนุษย์เป็นสัตว์ทางวัฒนธรรม (Cultural Creature) วัฒนธรรมเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิตมนุษย์ในชุมชน และเป็นมรดกของชุมชน มนุษย์สามารถเรียนรู้และเก็บสะสมวัฒนธรรมที่ดีและทิ้งวัฒนธรรมที่ไมเป็นประโยชน์ การแยกตัวออกจากชุมชนเพื่อการอยู่คนเดียวขอมามิเป็นผลดีแก่มนุษย์ ดังนั้นจะต้องเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อที่จะได้เรียนรู้ ถ่ายทอด และเก็บรักษาวัฒนธรรมที่ดีสืบไป อันเป็นความเชื่อที่ว่า "ไมมีวัฒนธรรมก็จะมีกลุ่ม" (No Culture No Group)

4.เกิดจากความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน (Consciousness of Kind) หมายถึงความที่ กลุ่มเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมทั้งมองเห็นว่ามีบางสิ่งบางอย่างมีลักษณะร่วมกันในระหว่างมนุษย์ด้วยกัน จึงมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม

5. เกิดจากความต้องการความปลอดภัย (Security) มนุษย์เมื่ออยู่คนเดียวจะไมมีความมั่นใจในความปลอดภัยในตนเองและทรัพย์สิน โดยเฉพาะมนุษย์ในสมัยศึกดาบรรพ์

แต่เมื่อมาอยู่ในกลุ่มหรือในชุมชนเดียวกัน หรือแม้แต่มีเพื่อนที่ไว้วางใจสักคนเดียวก็จะรู้สึกปลอดภัย อบอุ่นและมั่นใจทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน

6. เกิดจากการแสวงหาอำนาจ มนุษย์มีสัญชาตญาณที่จะแสวงหาอำนาจ การที่จะให้อำนาจต้องอยู่ในชุมชน ดังนั้นมนุษย์ต้องรวมกลุ่มกัน เพื่อเป็นข้อต่อรองต่ออำนาจที่จะได้มา

2.3.แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทีม (Steps of Group Development)

Bernard (1965) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการพัฒนาทีมว่า ทีมจะต้องมีขั้นตอนผ่านกระบวนการพัฒนา 4 ขั้นตอน

1.การยอมรับซึ่งกันและกัน (Mutual Acceptance) นั้นคือในขั้นตอนแรกของการจัดตั้งทีม สมาชิกจะยังไม่มีการติดต่อสัมพันธ์กันและกันอย่างดีเท่าที่ควร และไม่ปรารถนาจะแสดงความคิดเห็น หักสนค้อย่างเปิดเผย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่สมาชิกกลุ่มซึ่งมีภูมิหลังที่แตกต่างกัน ต้องเข้ามารวมกลุ่มกิจกรรมกัน เป็นครั้งแรก แต่อย่างไรก็ตามจากกระบวนการกลุ่ม ในที่สุดสมาชิกแต่ละคนจะเริ่มติดต่อกันและจะก้าวไปสู่การยอมรับซึ่งกันและกันว่าพวกตนอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเดียวกัน

2.การติดต่อสื่อสารและกระบวนการตัดสินใจ (Communication and Decision Making) เมื่อกลุ่มได้ถูกยอมรับกันในระหว่างสมาชิกกลุ่มแล้ว สมาชิกเริ่มจะมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างเปิดเผย และการติดต่อสื่อสารเหล่านี้จะเป็นผลให้เพิ่มความเชื่อมั่น และมีการติดต่อสัมพันธ์เพิ่มขึ้นภายในกลุ่ม การถกเถียงหรือการอภิปรายที่เกิดขึ้นในกลุ่มจะเริ่มเป็นการแก้ปัญหาในทีมงาน และพัฒนาขั้นตอนการทำงาน เพื่อไปสู่ความสำเร็จของกลุ่ม

3.ผลการทำงานของกลุ่มทำให้เกิดแรงจูงใจ (Motivation Productivity) ขั้นตอนนี้จะเป็นการพัฒนาของกลุ่ม เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายของกลุ่มร่วมกัน และกลุ่มจะดำเนินงานด้วยความร่วมมือในระหว่างสมาชิกกลุ่ม มีใช้การแข่งขันกันเองในระหว่างสมาชิกกลุ่ม

4.การควบคุมและการจัดองค์การ (Control and Organization) เป็นขั้นตอนที่กลุ่มได้เกิดทัศนคติของกลุ่มขึ้น เพื่อใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการเป็นแนวทางให้สมาชิกกลุ่มมีความผูกพันร่วม และปฏิบัติตามในแนวทางเดียวกัน เป้าหมายของกลุ่มจะมีความสำคัญเหนือกว่าเป้าหมายส่วนตัวของสมาชิกแต่ละคน กลุ่มจะสร้างกลไกในการบังคับให้สมาชิก

กลุ่มปฏิบัติตามทิศทาง หรือกฎเกณฑ์ของกลุ่มและถ้าสมาชิกคนใดไม่ปฏิบัติตามหรือเบี่ยงเบน
ออกจากกฎเกณฑ์ที่กลุ่มได้ตั้งไว้กลุ่มจะให้การควบคุม และจะลงโทษสมาชิกด้วยการต่อต้าน
หรือปลดออกจากสมาชิกกลุ่มต่อไป

นอกจากนั้น จาเนียร์ ชวงชิตี (2528) กล่าวถึง Tuckman (1965) ซึ่งได้สรุป
ขั้นตอนของการพัฒนากลุ่มไว้ 4 Model คือ

ขั้นที่หนึ่ง ขั้นของการสร้างกลุ่ม (Forming Stage)

เป็นขั้นแรกของการเริ่มต้นของกลุ่ม โดยที่เมื่อบุคคลมารวมกัน เป็นกลุ่มและมีการ
กำหนดขอบเขต แนวทางในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับและกำหนด
พฤติกรรมให้กับสมาชิกของกลุ่มแล้ว กลุ่มจะเริ่มดำเนินการเพื่อหาบรรทัดฐานประสังคมที่ตั้งไว้
ในขั้นนี้เอง จะพบว่าสมาชิกของกลุ่มทุกคนตั้งใจที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ สมาชิกจะปฏิบัติงาน
ตามกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มได้อย่างเคร่งครัด ทั้งยังมีความเชื่อถือฟังและนับถือผู้นำของกลุ่ม
ด้วย ในฐานะผู้นำจะมีความคิดเห็นอย่างไร สมาชิกจะคล้อยตามโดยจะยึดถือผู้นำเป็นมาตรฐาน
ในการปฏิบัติงาน ผู้นำจึงเป็นเสมือนผู้ชี้แนวทาง ผู้แนะนำ และควบคุมการปฏิบัติงานของสมาชิก
และลักษณะที่จะพบอีกประการหนึ่งในขั้นแรกนี้ คือการที่สมาชิกตั้งใจปฏิบัติงานโดยถือว่า
บรรทัดฐานของกลุ่ม เป็นเสมือนบรรทัดฐานของตนเอง และตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ดังนั้น
การที่ตนได้กระทำไปเพื่อให้งานกลุ่มประสบผลสำเร็จ เขาก็เสมือนว่าตนประสบความสำเร็จด้วย

ขั้นที่สอง ขั้นหัวเลี้ยวหัวต่อ (Storming Stage)

กลุ่มได้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานมาด้วยดี ในขั้นของการสร้างกลุ่มขั้นแรก
แล้ว กลุ่มก็จะพัฒนาจนถึงขั้นของหัวเลี้ยวหัวต่อ ซึ่งเป็นธรรมชาติของกลุ่มทุกกลุ่ม ที่
จะต้องผ่านขั้นนี้ เป็นขั้นที่กลุ่มเริ่มจะมีปัญหา มีอุปสรรค และมีข้อขัดแย้งต่าง ๆ เกิดในกลุ่ม
มากมาย อาจจะกล่าวได้ว่า ในขั้นนี้ เป็นระยะที่กลุ่มจะเกิดการขัดแย้ง (Conflict)
กันภายในกลุ่มมากที่สุด จะพบว่ากลุ่มที่อยู่ในขั้นนี้จะอยู่ในลักษณะที่สมาชิกแต่ละคน มีความ
เห็นไม่ตรงกัน สมาชิกเริ่มมีความเห็นต่าง ๆ กันในกลุ่ม เพื่ออะไร และกลุ่มจะหาอะไรตอบบ้าง
เกิดความแตกแยกกันใหญ่สมาชิก สมาชิกมีความคิดเห็นไม่ตรงกับกลุ่ม สภาพการณ์เช่นนี้
สมาชิกบางคนอาจจะเริ่ม เป็นศัตรูกับกลุ่มและต่อต้านกลุ่ม โดยที่สมาชิกจะต่อต้านการที่
กลุ่มมาบังคับหรือควบคุมการปฏิบัติงานของตน และต่อต้านกับงานที่กลุ่มกำหนดให้ตนทำจนเกิน
ขั้นนี้จึงเกิดความแตกแยกภายในกลุ่มมากที่สุด

ขั้นที่สาม ขั้นของการสร้างพื้นฐานของกลุ่ม (Norming Stage)

กลุ่มเกิดปัญหาและกลุ่มเกิดการแบ่งแยกมาจากขั้นที่ 2 แล้ว กลุ่มจะพัฒนาผ่านระยะหัวเลี้ยวหัวต่อมาถึง การพัฒนาการของกลุ่มขั้นที่ 3 ถ้าการพัฒนาการของกลุ่มหยุดอยู่ในขั้นที่ 2 และไม่พัฒนาต่อ กลุ่มอาจจะต้องสลายตัวไปเนื่องจากตกลงกันไม่ได้ แต่ถ้ากลุ่มพัฒนามาสู่ขั้นที่ 3 คือ ต้องมีการตกลงกัน ระหว่างกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มแต่ละคน กับวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยจะมีการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ความรู้สึกของสมาชิกแต่ละคนในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวกับกลุ่ม อาทิ วัตถุประสงค์ของกลุ่ม การดำเนินงาน การควบคุมของผู้นำ ความพึงพอใจในสภาพการทำงาน และผลตอบแทนที่กลุ่มให้กับสมาชิก โดยสมาชิกจะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (การที่สมาชิกมีเวลาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ และเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเหล่าสมาชิกด้วยกัน จะเป็นการสร้างความเข้าใจต่อกันและกันได้เป็นอย่างดี เพราะเมื่อบุคคลได้รับฟัง เหตุผลของการกระทำของแต่ละคน จะทำให้บุคคลเกิดการยอมรับในการกระทำนั้น ๆ และเป็นแนวทางในการตกลงที่จะร่วมกันทำงานทั้งยังเป็นการยอมรับในผลสรุปของความคิด ที่แต่ละคนได้ช่วยกันแสดงความคิดเห็น) โดยมีการให้เหตุผลในการโต้ตอบความเห็น หรือข้อขัดแย้งในแนวความคิดนั้นๆ การขัดแย้งกันนี้จะไม่มีการใช้กำลังเข้าตัดสินปัญหา แต่จะต่อสู้กันด้วยเหตุผลเท่านั้น ซึ่งจะทำให้สมาชิกแต่ละคน มีการยอมรับซึ่งกันและกันและช่วยกันหาข้อสรุปของความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ แล้วยอมรับในข้อสรุปนั้น และนำข้อสรุปที่ได้จากการตกลงร่วมกันมาตั้งเป็นพื้นฐานของกลุ่ม (Group Norms) ขึ้นมา ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ทุกคนยอมรับ เพื่อ เป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับของกลุ่มต่อไป

ขั้นที่สี่ ขั้นของการร่วมมือกันปฏิบัติงาน (Performing Stage)

ปัญหาของกลุ่มในเรื่องต่างๆได้รับการแก้ไขสำเร็จลุล่วงไปด้วยที่สมาชิกจะมีความสามัคคีอีกครั้งหนึ่ง และยอมรับที่จะปฏิบัติตามพื้นฐานของกลุ่ม การรวมตัวกันของสมาชิกขั้นนี้จะเป็นเสมือนการรวมพลัง เพื่อที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทที่ตนพึงพอใจตามที่ได้ตกลงกันไว้ และแสดงบทบาทตามที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มได้เป็นอย่างดี เพื่อที่จะนำมาซึ่งผลสำเร็จของกลุ่มนั่นเอง

สภาพแวดล้อมภายนอกที่มีอิทธิพลต่อกลุ่ม สภาพแวดล้อมภายนอกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อกลุ่มในลักษณะเป็นตัวทรัพยากรหรือเป็นสิ่งอำนวยความสะดวก หรืออาจเป็นสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลทำให้กลุ่มต้องปรับตัวตามสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้กลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพแบ่งเป็น (วีรัตน์ สมทน, 2528)

บุคคล (Individual) ได้แก่ผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทำหน้าที่กลุ่มกับผู้ ที่เข้ามาใช้บริการจากกลุ่ม โดยที่บุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มนี้จะนำสิ่งที่ติดตัวเขา เข้าไปในกลุ่มด้วย เช่น ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความต้องการอุดมการณ์ และรวมถึงสิ่งที่เรียกว่า พลังแห่งความสำเร็จ (Need of Achievement) ซึ่งสิ่งที่ติดตัวบุคคลเข้ามาพร้อมกับสมาชิกนี้ จะเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการภายในกลุ่ม

ข่าวสารและข้อมูล (Information) ขบวนการในการค้นหา วิจารณ์ของกลุ่มจะเป็น อย่างยิ่งที่จะมีข่าวสาร และข้อมูลต่าง ๆ เป็นตัวช่วยเสริมในการตัดสินใจของบุคคลในกลุ่ม จะทำให้ผู้นำและกลุ่มได้รู้ถึงสภาพการณ์ภายนอกและสถานการณ์ภายในกลุ่มว่า จะมีความเคลื่อนไหวอย่างไร และการเคลื่อนไหวต่าง ๆ นั้นจะมีอิทธิพลต่อกลุ่มอย่างไร หรือกลุ่มและผู้นำจะต้องตัดสินใจอย่างไร กับข้อมูลที่ให้มา ทั้งนี้ข่าวและข้อมูลนี้จะมีอิทธิพลต่อกลุ่มจะต้องเป็นข่าวสารที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มด้วย

สภาพทางสังคม สภาพทางสังคม เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม เพราะกลุ่มจะต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพสังคมภายนอกกลุ่มด้วย ซึ่งสภาพสังคมนี้ กลุ่มแบ่งได้เป็น

กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการที่มีอยู่ในแต่ละสังคม สมาชิกทุกคนในสังคมจะได้รับการเรียนรู้จากสังคม ในเรื่องเกี่ยวกับ ทัศนคติ ค่านิยม บทบาท ความรู้ทั่วไป และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่คนในสังคมนั้นควรจะได้เรียนรู้ไว้และเมื่อเขาได้รับการเรียนรู้แล้ว จะก่อให้เกิดเป็นบุคลิกภาพของบุคคล บุคคลจะหาความเข้าใจว่าคนเป็น ส่วนหนึ่งของสังคมและจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับของสังคมที่ได้กำหนดไว้ ดังนั้น การจะก่อตั้งกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งขึ้นในสังคมจึงต้องพิจารณาถึงกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมนี้ด้วย

สภาพทางเศรษฐกิจ สภาวะเกี่ยวกับการหมุนเวียนของการเงิน และราคาสินค้าในระยะหนึ่ง ๗ สภาวะทางเศรษฐกิจในสังคมจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มใน 2 ลักษณะคือ

สภาวะทางเศรษฐกิจของสังคมส่วนรวม จากการเปลี่ยนแปลงของสภาวะทางเศรษฐกิจของสังคมไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี หรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เลวร้าย ย่อมจะส่งผลกระทบต่อชนกลุ่มน้อยในสังคมทั่วไป รวมทั้งกลุ่มที่อยู่ในสังคมนั้น ๗

ในฐานะเป็นทรัพยากรหนึ่งของกลุ่ม กลุ่มทุกกลุ่มจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรในด้านการเงิน เพื่อมาเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่จะมาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งเงินนี้ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งใน 6 M (Man, Money, Material, Management, Morale, Minute) ที่จะทำให้กลุ่มสามารถดำเนินงานได้อย่างรวดเร็วสำเร็จตามวัตถุประสงค์

สภาพทางการเมือง เป็นสภาพที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาล และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองในสังคมหนึ่ง ๗ ซึ่งสิ่งหนึ่งนี้จะมีความเกี่ยวข้องต่อวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของกลุ่ม เพราะวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของกลุ่มนั้น จะต้องไม่ขัดต่อ นโยบายของรัฐบาลหรือเป็นกลุ่มที่รัฐบาล ปรารถนาเมือง สนับสนุนอยู่ ซึ่งในบางครั้งกลุ่มที่เคยประสบความสำเร็จในการดำเนินงานมาก่อนอาจจะประสบความล้มเหลวได้ หากนโยบายของรัฐบาลหรือสภาพทางการเมืองของสังคม เปลี่ยนแปลงไป

สภาพทางภูมิประเทศ กลุ่มที่มีสถานที่ตั้งดี เป็นแหล่งชุมชนที่ทาง่ายผู้คนเดินทางเข้ามา และติดต่อได้สะดวกย่อมจะเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากกว่ากลุ่มอื่นที่อยู่ห่างไกลหรือแหล่งที่ติดต่อยาก

นอกจากนี้ภูมิอากาศและภูมิประเทศก็อาจเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวย หรือเป็นอุปสรรคให้กลุ่มปฏิบัติงานได้ดีหรือไม่ดีก็ได้ เช่นกัน

Infrastructure คือสิ่งที่เอื้ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่กลุ่ม ได้แก่ การคมนาคมสะดวกมีถนน น้ำประปา ไฟฟ้า โรงเรียน โรงพยาบาล สถานพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งจะเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลได้อย่างเพียงพอ กลุ่มที่มี Infrastructure

สมบูรณ์ จะเป็นกลุ่มที่ทำได้เปรียบกลุ่มที่มีสิ่งเหล่านี้

การแข่งขัน และการร่วมมือกันระหว่างกลุ่ม เป็นความเกี่ยวข้องกันระหว่างกลุ่มหนึ่งกับกลุ่มอื่น ๆ บางกลุ่ม อาจจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะของการแข่งขัน แต่ บางกลุ่ม จะสัมพันธ์กันในลักษณะของความร่วมมือ ซึ่งไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มในลักษณะใดก็ตาม ย่อมจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มทั้งสิ้น

2.4. ความหมายของผู้นำ และคุณสมบัติของผู้นำ

ในองค์การหรือกลุ่มบุคคลนั้น การที่จะประสานและจัดความขัดแย้ง ชักจูงให้บุคคลเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อร่วมกันทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมาย จำเป็นต้องมีบุคคลหนึ่งซึ่งในหมู่นั้นยอมรับนับถือและสามารถชี้นำให้คนเหล่านั้น กระทำตามสิ่งตนปรารถนาซึ่งเรียกว่า "ผู้นำ" ฉะนั้นผู้นำเป็นสิ่งสำคัญมากและจะขาดเสียไม่ได้ในสมภาพการทางานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และมีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับคำว่าผู้นำ ดังนี้

พิณ บุษราคัม (2517) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึงผู้ให้ความรู้ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันเป็นที่ต้องการในการดำเนินงานกลุ่ม และสามารถนำความรู้นั้นช่วยให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ได้ในสถานการณ์สถานการณ์หนึ่ง

กริล สารานิกชน (2526) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึงลักษณะที่แสดงความสามารถในการดำเนินการ การนำพากิจการ การแก้ไขปรับปรุง การรักษาขวัญและกำลังใจของกลุ่ม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการมากที่สุด

นิพนธ์ คันธเสวี (2528) กล่าวว่า ผู้นำ (Leader) หมายถึงบุคคลที่ถูกแต่งตั้งหรือได้รับการยกย่อง เป็นหัวหน้า มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาหรืออาจชักพาผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางที่ดี หรือชั่วได้

ราชบัณฑิตยสถาน (2532) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ใดก็ตามที่นำให้ผู้อื่นทำกระทำการ อาจเป็นโดยตนเองริเริ่มแสดงพฤติกรรมก่อน หรือโดยการอำนวยการ โดยการจัดระเบียบควบคุมการกระทำของคนอื่นหรือโดยเกียรติภูมิอำนาจ หรือตำแหน่งของคน

ความหมายของความ เป็นผู้นำ (Leadership)

ภาวะผู้นำ หรือความ เป็นผู้นำ ได้รับการพิจารณาว่าเป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบ

ที่สำคัญประการหนึ่ง ที่มีระบอบต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะผู้บริหารในฐานะที่เป็นผู้นำขององค์กร ย่อมเป็นจุดรวมของกิจกรรมที่เป็นเป้าหมายวัตถุประสงค์ขององค์กร จะต้องดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จ ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีภาระหน้าที่ที่จะก่อให้เกิดความร่วมมืออย่างดีระหว่างสมาชิกฝ่ายต่างๆ ขององค์กร ผู้ที่ทำหน้าที่ในตำแหน่งบริหารจะต้องรับบทบาทของความเป็นผู้นำทั้งสิ้นและโดยอาศัยความเป็นผู้นำนี้เอง ผู้บริหารจะต้องสามารถรวมพลังและใช้ประโยชน์ของคนให้ช่วยกันทำงาน เพื่อผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กรดังกล่าว

เนาวรัตน์ วิไลชนม์ (2530) กล่าวว่าสภาวะผู้นำ (Leadership) คือการที่ผู้นำใช้อิทธิพล หรืออำนาจหน้าที่ในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติ และอำนวยความสะดวก ใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ราชบัณฑิตยสถาน(2532) ให้ความหมายเกี่ยวกับภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการ และสถานการณ์ที่บุคคลหนึ่งได้ เป็นที่ยอมรับให้เป็นผู้นำในกลุ่ม และมีอิทธิพลเหนือสมาชิกในกลุ่มบุคคลนี้อาจมีความสามารถจริงหรือสมมุติกลุ่ม เชื่อว่ามีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กลุ่มเผชิญอยู่ก็ได้

โดยทั้งนี้อาจกล่าวสรุปได้ว่า ความเป็นผู้นำ หมายถึง กิจกรรมในการสร้างอิทธิพลจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา หรือสมาชิกกลุ่ม เพื่อพยายามที่จะก่อให้เกิดการร่วมกันในการทำงาน โดยให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับตัวผู้นำ ผู้ตาม และสถานการณ์

ซูบ กาญจนประกร (2526) อ้างถึง Kretch, Crutchfield and Ballachey (1948) ซึ่งกล่าวว่าบทบาทผู้นำมี 13 ประการคือ การเป็นผู้บริหาร การวางแผน การวางแผนนโยบาย เป็นผู้เชี่ยวชาญ การเป็นตัวแทนกลุ่มในการติดต่อกับภายนอก การเป็นผู้ควบคุมความสัมพันธ์ในกลุ่ม การเป็นผู้ให้รางวัลและลงโทษ การเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด การเป็นตัวประสาน การเป็นตัวอย่างที่ดี การเป็นตัวแทนที่ดี การกระพือคน เป็นเหมือนบิดาหรือผู้ปกครอง การเป็นผู้รับผิดชอบงานในกลุ่ม

อรุณ รักธรรม (2522) อ้างถึง Stogdill (1972) ซึ่งได้สรุปลักษณะของผู้นำ

ที่ดี มีดังนี้

- 1.ลักษณะทางร่างกายแข็งแรง สง่า ฝาเผย
- 2.ภูมิหลังทางสังคม มีการศึกษาดี สถานะทางสังคมดี
- 3.สติปัญญาสูง การตัดสินใจดี มีทักษะในการสื่อความหมาย และการพูด
- 4.บุคลิกภาพเห็นตัวอยู่เสมอ การควบคุมอารมณ์ได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจริยธรรม และมีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง
- 5.ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน มีความปรารถนาที่จะทำได้ดีที่สุด มีความรับผิดชอบในข้อหา
- 6.ลักษณะทางสังคม ปรารถนาที่จะทำงานร่วมกับคนอื่น มีเกียรติ เป็นที่ยอมรับของสมาชิก เข้าสังคมเก่ง และมีความเฉลียวฉลาดในการสังคม

2.5. ประวัติการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำในประเทศไทย

ความจริงการจัดตั้งสถาบันผู้ใช้น้ำมีมานานแล้วในประเทศไทย นับตั้งแต่ชนชาติไทยรู้จักการชลประทาน คือ การชลประทานแบบเหมืองฝายในภาคเหนือสมัยพ่อขุนเม็งรายมหาราช จังหวัดเชียงใหม่ผู้ใช้น้ำได้รวมตัวกันขึ้นหาทางก่อสร้างเหมืองฝาย ชุดเหมืองส่งน้ำ และหาทางจัดการส่งน้ำที่ได้จากเหมืองฝาย มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะควบคุมการแบ่งปันน้ำกัน เช่น เลือกลงหัวหน้าเหมืองฝาย แก่เหมืองหาหน้าที่อยู่แลแบ่งปันน้ำแก่ผู้ใช้น้ำ กำหนดระเบียบหน้าที่ต่อการใช้น้ำและบำรุงรักษาเหมืองฝายส่งน้ำ สถาบันผู้ใช้น้ำเช่นนี้ยังยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนสถาบันผู้ใช้น้ำชลประทานในโครงการชลประทานนั้นได้มีการเริ่มตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำในรูปสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานในโครงการชลประทาน เมื่อ พ.ศ. 2506 โดยตั้งขึ้นที่อ่างเก็บน้ำหุดสิงจ้อ จังหวัดอุดรธานี และขยายออกไปทั่วทุกภาคของประเทศ (สุรชาติ สมวัฒนศักดิ์ ,2533) แต่เนื่องจากไม่มีพระราชบัญญัติว่าด้วยกลุ่มหรือสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ผ่านมาจึงอาศัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นรูปสมาคม เช่นเดียวกันกับสมาคมประเภทต่าง ๆ แต่มีจุดประสงค์ที่จะจัดการเรื่องน้ำ และบำรุงรักษาเป็นการสำคัญ การจัดตั้งสมาคมมีการขยายออกไปเร็วมาก แต่โครงสร้างและการบริหารไม่มีอำนาจในด้าน

การบริหารการส่งน้ำแก่สมาชิกสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานได้ ประกอบกับขนาดของสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานที่ตั้งขึ้นครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางมากสมาชิกมีจำนวนมากจึงเป็นการยากที่จะติดต่อประสานงาน ผู้ใช้น้ำส่วนหนึ่งไม่ยอมเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานเนื่องจากไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการใช้น้ำชลประทาน ทำให้สมาคมที่จัดตั้งไม่ได้รับการช่วยเหลือจากสมาชิกมากนักจึงจำเป็นต้องหยุดกิจการไปบางส่วน แต่ที่เหลือก็คงสภาพอยู่แต่ไม่ค่อยมีกิจกรรม ประกอบกับนโยบายการจัดตั้งสมาคมให้ชลประทานจัดตั้งสมาคมและมีการประเมินผลการจัดตั้งสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานขึ้น ผลสรุปยังเชื่อว่าสถาบันผู้ใช้น้ำชลประทานยังจำเป็นต้องมี เพื่อที่จะให้ผู้ใช้น้ำในโครงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการส่งน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน โดยเฉพาะในระดับแปลงนาจำเป็นต้องมีการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานกับเกษตรกรผู้ใช้น้ำ นอกจากนั้นยังสามารถเป็นสถาบันที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการใช้น้ำอย่างถูกวิธีไปสู่เกษตรกรได้มากที่สุด (เมธา ธีวรจักร, 2531)

ความหมายของสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน

สถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายถึง กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำที่รับน้ำจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารวมตัวกันขึ้นด้วยความสมัครใจและความยินยอม ภายใต้คำแนะนำ และความช่วยเหลือของกรมชลประทาน เพื่อร่วมกันบริหารการส่งน้ำและบำรุงรักษาในระดับไร่นาในพื้นที่การเกษตรบริเวณเดียวกัน และมีประเภทของสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานดังนี้ (ไพศาล ช่างฉา, 2535)

2.6.ประเภทสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน

สถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานในโครงการชลประทาน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท (ไพศาล ช่างฉา, 2535)

1.ประเภทไม่เป็นนิติบุคคล ได้แก่

- 1.1.กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (ขั้นพื้นฐาน)
- 1.2.กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน

2.ประเภทนิติบุคคล

- 2.1.สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน

2.2.สหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน

ความหมายของสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานแต่ละประเภท

1.กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (ขั้นพื้นฐาน) เป็นสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานประเภทหนึ่งเป็นนิติบุคคลหน่วยเล็กที่สุด มีขอบเขตรับผิดชอบ ครอบคลุมพื้นที่แจกส่งน้ำ หรือคูส่งน้ำ 1 สายมีการบริหารการส่งน้ำและบำรุงรักษาในพื้นที่นั้น ๆ เอง

2.กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน เป็นสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำประเภทหนึ่งเป็นนิติบุคคล มีขอบเขตความรับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่ระดับคลองส่งน้ำ หรือโซนส่งน้ำเดียวกัน โครงสร้างของกลุ่มบริหารผู้ใช้น้ำชลประทานเกิดจากการรวมผู้ใช้น้ำชลประทาน(ขั้นพื้นฐาน) หลาย ๆ กลุ่มที่อยู่ในคลองส่งน้ำเดียวกัน หรือพื้นที่รับน้ำเดียวกัน

3.สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน เป็นสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานประเภทนิติบุคคลโดยมีกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะ 23 ว่าด้วยสมาคมรับรอง พื้นที่ของสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน มีขอบเขตการรับผิดชอบแบบเดียวกับกลุ่มบริหารผู้ใช้น้ำชลประทาน และสามารถดำเนินธุรกิจของกลุ่มได้ แต่กำไรที่ได้จากการดำเนินธุรกิจจะนำมาแบ่งปันกันไม่ได้ สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานจะบริหารงานด้วยความเสียสละของคณะกรรมการ ดังนั้นจะได้รับความเชื่อถือจากสมาชิกสูง

4.สหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน เป็นสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานประเภทนิติบุคคลจดทะเบียนโดยอาศัยพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีขอบเขตพื้นที่การรับผิดชอบแบบเดียวกับกลุ่มบริหารผู้ใช้น้ำชลประทาน แต่ทางกลุ่ม ๆ สามารถพัฒนาเพื่อให้สะดวกต่อการดำเนินธุรกิจ โดยมุ่งหวังกำไรเพื่อมาปันกันระหว่างผู้ใช้น้ำชลประทานผู้ถือหุ้น

ลักษณะสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน

ลักษณะสถาบันเกษตรกรหรือองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานแบบต่าง ๆ จะมีลักษณะดังนี้ (ไพศาล ช่างฉา, 2535)

1.ขอบเขตพื้นที่ขององค์กรผู้ใช้น้ำ ใช้ขอบเขตแดนของระบบส่งน้ำ อาคารควบคุมน้ำ และแนวร่องระบายน้ำในการแบ่งกลุ่ม

2.กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มพื้นฐานเป็นกลุ่มที่เล็กที่สุดนั้น เกิดจากการรวมตัวกันของผู้ใช้น้ำในคูสายเดียวกัน หรือแฉกเดียวกัน หรือท่อรับน้ำเดียวกัน ตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

3.กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน และสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มผู้ใช้น้ำ(ขั้นพื้นฐาน)หลาย ๆ กลุ่มในเขตพื้นที่รับน้ำจากคลองส่งน้ำสายเดียวกัน หรือในเขตโครงการชลประทานเดียวกัน(ขนาดของพื้นที่เมื่อรวมกันแล้วไม่ต่ำกว่า 20,000 ไร่)

4.คณะกรรมการขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน (ยกเว้นกลุ่มผู้ใช้น้ำขั้นพื้นฐาน) มีประมาณ 15 คน

5.การรวมตัวกันของเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน จะเป็นไปตามความต้องการสมัครใจ ยินยอม และเข้าใจที่จะเข้ามาดำเนินการบริหารการส่งน้ำและการบำรุงรักษาระดับไร่นา

6.กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มบริหารผู้ใช้น้ำชลประทาน และสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานสามารถกำหนดระเบียบขององค์กรได้ด้วยความคิดเห็นชอบของสมาชิก

วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานที่สำคัญดังนี้ คือ

1. เพื่อการเกษตรผู้ใช้น้ำรวมตัวกันแจกส่งน้ำ และมีการจัดสรรส่งน้ำให้เป็นไปอย่างทั่วถึงและยุติธรรม
2. เพื่อให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำได้พิจารณาปรับปรุงระบบการชลประทานในไร่นาของตน แพร่กระจายได้รวดเร็ว และเหมาะสมต่อการเกษตรแผนใหม่
3. เพื่อให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำได้ เรียนรู้ และเข้าใจถึงความสำคัญ วิธีการชลประทาน การระบายน้ำหรือการใช้น้ำชลประทานอย่างถูกต้อง
4. เพื่อให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำได้ เรียนรู้และ เข้าใจถึงประโยชน์ความสำคัญ และวิธีการดูแลบำรุงรักษาระบบชลประทาน อาคารประกอบชลประทานต่าง ๆ อย่างถูกต้อง
5. เพื่อให้กลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นสื่อกลางในการติดต่อประสานงานระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ชลประทานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐด้านอื่น ๆ เกี่ยวกับการเกษตร ในการที่จะรับเอาความรู้ทั้งด้านทฤษฎี ด้านการปฏิบัติ ทรัพยากรแนะนำและมีกรอบमानลักษณะของกลุ่ม
6. เพื่อลดและขจัดปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มอันเกี่ยวกับการใช้น้ำบำรุงรักษา
7. เพื่อ เปลี่ยนทัศนคติดั้งเดิมของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ที่เคยรับความช่วยเหลือจาก

รัฐบาลให้รู้จักช่วยตนเอง เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ของรัฐ

8. เพื่อ เป็นกลุ่มพื้นฐานการจัดตั้งสถาบัน เกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานมีขนาดพอเหมาะและมีการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคตตามระบบประชาธิปไตย

2.7. หลักการพิจารณาจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ

บุญงค์ นิยะศิริพันธ์ (2531) ได้กล่าวถึงหลักการที่สำคัญที่สุดในการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำนั้นมีดังนี้

1. จะต้องเกิดจากความสมัครใจ ของเกษตรกร
2. เป็นเกษตรกรอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตร อยู่ในเขตชลประทานที่น้ำสามารถส่งถึงได้
3. มีความยินยอม และต้องการใช้น้ำอย่างแท้จริง
4. มีความเข้าใจ และ เข้ามาคาบ เน้นการดำเนินงานของสถาบัน เกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานอย่างจริงจัง
5. มีความเสียสละทั้งด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อีกทั้งกำลังใจที่จะพัฒนาชลประทานเพื่อความอยู่ดี กินดี ของเกษตรกรเอง

โครงสร้างการบริหารกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน

กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานที่จัดตั้งขึ้นนั้น เป็นการรวมกลุ่มของผู้ใช้น้ำแต่ละท่อส่งน้ำเข้านาหรือแจกส่งน้ำในแต่ละคูน้ำซึ่งมีขนาด และจำนวนผู้ใช้น้ำไม่มากนัก ดังนั้นการติดต่อประสานงานระหว่างสมาชิกผู้ใช้น้ำกระทำได้ง่าย สามารถชี้แจงปัญหาที่เกิดขึ้นได้ง่ายกว่าการดำเนินการขององค์กรผู้ใช้น้ำหรือสถาบันผู้ใช้น้ำที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ และมีคนจำนวนมาก การบริหารกลุ่มผู้ใช้น้ำขนาดเล็ก ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เป็นที่ เข้าใจง่ายต่อผู้ใช้น้ำ ที่พื้นฐานทางสังคม ความชำนาญในการใช้น้ำและการเกษตรชลประทานไม่มากนัก การจัดโครงสร้างบริหารกลุ่มผู้ใช้น้ำที่เหมาะสม จากเหตุผลดังกล่าวจึงไม่จำเป็นต้องมีบุคคลวิธีการที่มากมาย และยุ่งยากซับซ้อน ทั้งนี้เคยต้องพิจารณาวิเคราะห์จากบทบาทของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ได้แก่การบริหารทั่วๆไปที่จะต้อง มี เช่นการควบคุมดูแลกิจกรรมทั่วไปของสมาชิกที่จะสร้างความสัมพันธ์ บทบาทของสมาชิก การประสานงานที่ต้องอาศัยกันในการทำงานร่วมกัน และการบริหารด้านการบริการส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ต้องควบคุมการจัดสรรน้ำ และดูแลรักษาระบบ

ชลประทานที่จะให้น้ำแก่แปลงเพาะปลูกของสมาชิกอย่างทั่วถึงบทบาทของสมาชิกที่จะต้องมีส่วนร่วมนำเงินของกลุ่มผู้ใช้น้ำด้วย (เมธา ธีวรังกูร ,2531)

โดยทั่วไปแล้ว กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มหนึ่ง ๆ นั้นจะมีผู้ใช้น้ำประมาณ 20-50 ครอบครัว มีพื้นที่ตั้งแต่ 300 - 500 หรือ 600 ไร่ ทั้งนี้อาจมากขึ้นขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศและระบบชลประทานที่กำหนดไว้ในแต่ละท้องสำน้ำ ชำนาหรือแจกส่งน้ำ และควรมีโครงสร้างการบริหารตามจำเป็น ดังนี้

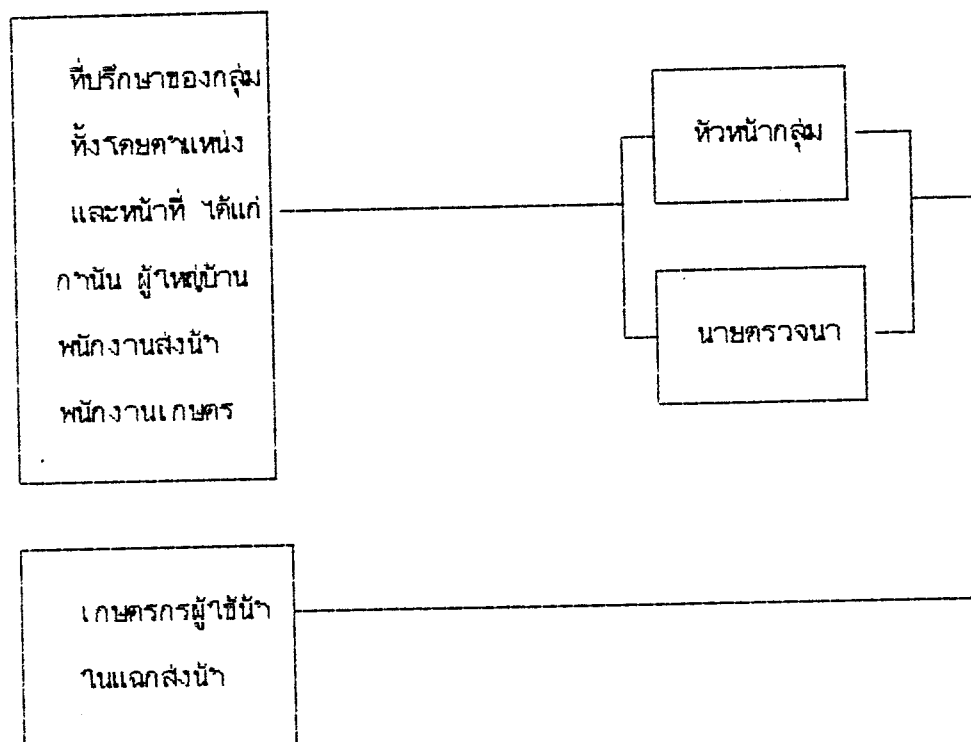
1. หัวหน้าแจกส่งน้ำหรือหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำซึ่งเลือกจากเกษตรกรผู้ใช้น้ำ เพื่อเป็นผู้แทนของผู้ใช้น้ำในเจ้านั้นในการกำหนดและควบคุมกิจกรรมทุกชนิดในเจ้านั้น ประสานงานแทนผู้ใช้น้ำกับ เจ้าหน้าที่ชลประทานโดยตรง

2. ผู้ช่วยหัวหน้าแจกส่งน้ำ หรือผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่ม เลือกโดยเกษตรกรผู้ใช้น้ำในกรณีที่แจกส่งน้ำมีพื้นที่ขนาดใหญ่ มีคูน้ำหลายสายหรือมีผู้ใช้น้ำมากและมีอยู่หลายหมู่บ้าน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยหัวหน้าเจ้านั้นในการติดต่อกับเกษตรกร และการอื่น ๆ ที่จำเป็นที่หัวหน้าเจ้านั้นมอบหมายให้ปฏิบัติหรือปฏิบัติตามมติประชุม การมีผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำหรือนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ และจำนวนของผู้ใช้น้ำ

3. นายตรวจน้ำ หรือคนส่งน้ำ เลือกหรือคัดเลือกจากเกษตรกรในแจกส่งน้ำ เพื่อทำการจัดสรรแบ่งปันน้ำและการดูแลรักษาให้เป็นไปตามแผนการส่งน้ำ และบำรุงรักษาเจ้านั้น

4. ผู้ช่วยนายตรวจน้ำ ในกรณีที่พื้นที่เพาะปลูก ขนาดและความยาวของระบบชลประทานอาคารประกอบมีจำนวนมาก ก็จำเป็นต้องมีผู้ช่วยผู้ตรวจน้ำเพื่อรับผิดชอบส่วนใดส่วนหนึ่งในแจกส่งน้ำ

5. ฝึกอบรมของกลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นกลุ่มบุคคลที่ถูกแต่งตั้ง โดยตำแหน่งหน้าที่จะต้องเกี่ยวข้องกับเกษตรกรผู้ใช้น้ำโดยตรง ทั้งโดยทางกฎหมายได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่จะเป็นผู้รักษากฎหมายเมื่อมีการฝ่าฝืน เกี่ยวกับการใช้น้ำชลประทาน และโดยหน้าที่ได้แก่พนักงานส่งน้ำและพนักงานเกษตรของโครงการ หรือหน่วยราชการอื่น ๆ กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีหน้าที่โดยตรงอยู่แล้วที่จะให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของกลุ่มผู้ใช้น้ำทั้งทางกฎหมายและทางปฏิบัติ

ภาพที่ 2 โครงสร้างทั่วไปของการบริหารกลุ่มผู้ใช้น้ำ

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร . 2531

สิทธิและหน้าที่ของเกษตรกรผู้ใช้น้ำที่จะต้องปฏิบัติตามกลุ่มผู้ใช้น้ำ

การจัดกลุ่มบุคคลขึ้นเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม จำเป็นต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ของกลุ่มขึ้น การจัดตั้งให้มีกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำขึ้นในแจ่งส่งน้ำก็เช่นเดียวกัน ผู้ใช้น้ำทุกคนได้รับน้ำจากจุดส่งน้ำสายเดียวกัน ท่อส่งน้ำเข้านาท่อเดียวกันย่อมมีส่วนร่วมได้เสียประโยชน์ร่วมกัน จึงจำเป็นต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ให้ผู้ใช้น้ำถือปฏิบัติ เช่นเดียวกัน คือ

สิทธิของผู้ใช้น้ำสหระทาน

1. ได้รับน้ำสหระทานด้วยความเสมอภาค และเป็นธรรมตามจำนวนน้ำต้นทุนตามความจำเป็นสำหรับพืชที่ปลูก หรือตามจำนวนพื้นที่ที่ปลูก
2. ได้รับประโยชน์และความช่วยเหลือจากกลุ่มผู้ใช้น้ำ หรือจากทางราชการและองค์กรต่าง ๆ ด้วยความเสมอภาค
3. กรณีไม่ได้รับความเป็นธรรมจากนายตรวจนาให้ร้องต่อหัวหน้ากลุ่ม ถ้าไม่

ได้รับความเป็นธรรมจากหัวหน้ากลุ่มให้เข้าชื่อผู้ใช้น้ำจำนวน 2 ใน 3 ของผู้ใช้น้ำ
ร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่โครงการให้มาช่วยแก้ไขให้

หน้าที่ของผู้ใช้น้ำชลประทาน

1. รับน้ำตามรอบเวร ที่กลุ่มจัดไว้
2. ช่วยกันดูแลรักษาคลองน้ำ ให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ตลอดฤดูกาล
3. ช่วยกันดูแลตักเตือนผู้ที่จะมาทำความเสียหายแก่ระบบชลประทาน อาคาร
ประกอบ และไม่ให้ทำลายหรือปิดกั้นทางน้ำที่จะทำให้เกิดความเสียหาย หรือ เป็นอุปสรรค
ต่อการส่งน้ำ ระบายน้ำ
4. เคารพนายตรวจนาในการจัดสรรน้ำตามแผนการส่งน้ำ กรณีมีปัญหาการ
แย่งน้ำให้นายตรวจนาเป็นตัดสิน ถ้าตกลงกันไม่ได้ให้หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ชี้ขาด ยอมรับการ
ชี้ขาดของหัวหน้ากลุ่ม เว้นแต่จะเป็น เรื่องความเสียหายแก่กลุ่ม และระบบให้หัวหน้าเสนอ
เจ้าหน้าที่ชลประทานดำเนินการต่อไป
5. สละแรงงานและเงินบำรุงกลุ่ม เพื่อการส่งน้ำและซ่อมแซมบำรุงรักษาระบบ
ชลประทานของกลุ่ม ความระเบียบของกลุ่มที่กำหนดขึ้น

ขั้นตอนการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน

เกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน มีหลักการดำเนินการ
เช่นเดียวกับการดำเนินการงานทั่ว ๆ ไป คือ มีขั้นตอนการสำรวจตรวจสอบข้อมูล
วิเคราะห์ข้อมูลประเมินผลความพร้อมการจัดตั้ง ดำเนินการจัดตั้ง ซึ่งมีลักษณะขั้นตอนที่แบ่ง
เป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ดังนี้ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2531)

ขั้นเตรียมการ มีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

1. กำหนดนโยบายการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ ขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่กรมชลประทาน
หรือกอง หรือสำนักงานชลประทานหรือโครงการ เป็นผู้พิจารณากำหนดให้มีการจัดตั้งกลุ่ม
ผู้ใช้น้ำขึ้น ณ ที่ใดโดยพิจารณาจากต้นทุน ความพร้อมของระบบชลประทาน และสภาพ
เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ที่กำหนดให้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ

2. การปฏิบัติตามนโยบายการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ ผู้ปฏิบัติงานได้แก่โครงการเจ้าของพื้นที่และศูนย์สมาคมผู้ใช้น้ำ ฯ ที่กำหนดหลักเกณฑ์ในทางปฏิบัติ

3. การสำรวจหาข้อมูลที่จะเป็นก่อนการจัดตั้งศูนย์ สมาคมผู้ใช้น้ำ ฯ จะเป็นผู้ออกการสำรวจหาข้อมูลที่จะเป็นได้แก่

ก. แผนที่แสดงเขตส่งน้ำ แปลงกรรมสิทธิ์ แนวคูส่งน้ำ ที่ตั้งอาคารและท่อส่งน้ำเข้านา (มาตราส่วน 1: 400 เหมาะสมที่สุด)

ข. รายละเอียดทางชลศาสตร์ชลประทาน และอาคารประกอบขนาดความจุและน้ำต้นทุนที่มีอยู่ในโครงการ

ค. บัญชีรายชื่อเกษตรกรผู้ใช้น้ำในแต่ละแฉ่งส่งน้ำ พร้อมกับคาบปลีที่อยู่ พื้นที่ข้อครอง พื้นที่เพาะปลูก โดยจัดเรียงลำดับจากต้นคูส่งน้ำ หรือจัดเขียนลงในแผนที่

ง. แผนที่จำแนกที่ดิน (ถ้ามี)

ข้อมูลที่จะเป็นเหล่านี้ เจ้าหน้าที่โครงการจะเป็นผู้ทำการสำรวจและการเตรียมข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ไม่เฉพาะเรื่องการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำเท่านั้น ยังใช้ประโยชน์อย่างดียิ่งในการที่จะกำหนดแผนและวิธีส่งน้ำ แผนการปลูกพืชและปรับปรุงโครงการอีกด้วย

4. พิจารณาแบ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำ และกำหนดโครงสร้างการบริหารงานกลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งโครงการศูนย์สมาคม ฯ จะช่วยกันพิจารณาตามความเหมาะสมของสภาพเศรษฐกิจและสังคม หลังจากได้ข้อมูลตามข้อ 3 และวิเคราะห์ตามข้อ 5 และจัดเตรียมร่างระเบียบ ข้อบังคับ หรือสัญญาการใช้น้ำของกลุ่ม เพื่อเสนอในที่ประชุม

5. แจ้งนัดประชุมเกษตรกรในแต่ละแฉ่งส่งน้ำ เมื่อโครงการได้กำหนดวัน เวลา สถานที่การประชุมแล้วต้องแจ้งให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำในแต่ละแฉ่งทราบ พร้อมกับแจ้งให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง และส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรได้ทราบ พร้อมเชิญเข้าร่วมประชุม

ขั้นตอนการ

1. จัดการประชุมตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ งานที่ประชุมเกษตรกรผู้ใช้น้ำแต่ละแฉ่งจะต้องชี้แจงวัตถุประสงค์ และงานชลประทานให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำได้ทราบและเข้าใจตลอดจนให้

โอกาสซักถามแล้วจึงขอมติที่ประชุมว่า เห็นควรให้จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำในแหล่งน้ำหรืออ่าง

2. เมื่อที่ประชุมยอมรับการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้ว ก็มีการตรวจสอบสมาชิกของกลุ่มผู้ใช้น้ำอีกครั้งพร้อมกับอธิบายโครงสร้างการบริหารงานของกลุ่มให้ทราบ และให้มีการเลือกหัวหน้ากลุ่มนายตรวจนา หรือให้ผู้ช่วยตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของกลุ่ม

3. ระเบียนหรือสัญญาข้อตกลงการใช้ น้ำของกลุ่ม เจ้าหน้าที่จะชี้แจงความจำเป็นของการมีระเบียบหรือสัญญาการใช้ น้ำในกลุ่ม สิทธิและหน้าที่ของผู้ใช้น้ำในกลุ่ม โดยยกร่างสัญญา หรือระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม โดยเจ้าหน้าที่จะเป็นผู้ชี้แนะตัวอย่างปัญหาการใช้ น้ำ และให้ผู้ใช้น้ำลงมติ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นความต้องการอาจไม่เหมือนกัน

4. การลงนามของผู้ใช้น้ำในกลุ่มผู้ใช้น้ำตามมติที่ประชุม เป็นการยอมรับมติของกลุ่มผู้ใช้น้ำและการให้มีพยาน ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและโครงการลงชื่อไว้ด้วย เพื่อผลบังคับ หรือเมื่อมีการฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับ

5. แต่งตั้งที่ปรึกษาของกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยตามแหล่ง เช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน โดยหน้าที่ เช่น นายช่างเทคนิคโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา หัวหน้างานส่งน้ำ พนักงานส่งน้ำและพนักงานเกษตร เป็นต้น ตามโครงการสร้างกลุ่มผู้ใช้น้ำ

กิจกรรมกลุ่มผู้ใช้น้ำสหระทาน

ในกลุ่มผู้ใช้น้ำสหระทานนั้น องค์ประกอบของกลุ่มจะต้องประกอบด้วยสมาชิกผู้ใช้น้ำของกลุ่มที่เป็นผู้นำและผู้ตาม คือ หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำที่สมาชิกในกลุ่มเป็นผู้เลือก และในขณะเดียวกันสมาชิกในกลุ่มผู้ใช้น้ำก็เป็นผู้ที่กำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มขึ้น เพื่อที่จะเป็นแนว หรือหลักในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้ใช้น้ำที่สร้างขึ้นจะต้องมีผู้นำ และผู้ตามและมีกิจกรรมระหว่างผู้นำและผู้ตาม ในกลุ่มจะต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดขึ้น และนอกเหนือจากลักษณะงานที่สำคัญในการส่งน้ำและบำรุงรักษาในโครงการตามข้อ 2 แล้วกิจกรรมกลุ่มผู้ใช้น้ำยังมีดังนี้ (เมธา ธีรวัชรกุล, 2531)

1. ดำเนินการส่งน้ำและควบคุมปริมาณน้ำตามวิธีการส่งน้ำ ที่ได้จัดทำแผนการส่งน้ำไว้ที่ใดก็ตามให้เป็นไปตามกำหนด

2. ดำเนินการตรวจสอบและควบคุมการบำรุงรักษา ซ่อมแซมหรือปรับปรุงระบบ

ชลประทานตามแผนที่กำหนดไว้ เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดฤดูกาลส่งน้ำ

3. ค่าเป็นกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารของกลุ่มผู้ใช้น้ำให้เป็นไปตามมติของสมาชิกเกษตรกรผู้ใช้น้ำ

4. ประสานงานและอำนวยความสะดวกหรือให้ข้อคิดเห็นแก่เจ้าหน้าที่ชลประทานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

การจัดทำกิจกรรมของกลุ่มผู้ใช้น้ำภายหลังจากที่จัดตั้งกลุ่มขึ้นแล้วกิจกรรมหลัก คือ การส่งน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทานที่เป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำตลอดฤดูกาลเพาะปลูก โดยจะต้องมีขั้นตอนการปฏิบัติ เช่นเดียวกับกำกับการดำเนินการอื่น ๆ คือ มีการสำรวจพื้นที่เพาะปลูก การตรวจสอบอาคารระบบส่งน้ำ แล้วนำมาวางแผนการส่งน้ำและบำรุงรักษา ซึ่งแผนการส่งน้ำและบำรุงรักษานี้จะต้องทำกันแต่ละกลุ่มผู้ใช้น้ำ หรือท่อส่งน้ำเข้ามารวมกัน แล้วกำหนดแผนการส่งน้ำและบำรุงรักษา เป็นระดับในคลองซอยคลองสาขาใหญ่ หรือระดับโครงการในที่สุด แล้วจึงนำไปตรวจสอบกับน้ำต้นทุนที่คาดว่าจะมี จึงจะเป็นแผนการส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ได้ปรับแก้ถูกต้อง จากนั้นก็นำแผนการส่งน้ำและบำรุงรักษาแจ้งให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำทราบ โดยมีการชี้แจงทบทวนในที่ประชุมกับหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ก่อนที่จะแจ้งให้ผู้ใช้น้ำทราบต่อไปในกรณีที่จะเป็นการปรับแผนการส่งน้ำและพื้นที่เพาะปลูกอาจปรับแก้ได้อีก

2.9. การพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตรองการชลประทานสาขา

ลำนานา เป็นแม่น้ำสาขาหนึ่งของแม่น้ำชี มีต้นกำเนิดที่หนองหาร อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี แล้วไหลผ่านอำเภอรังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี อำเภอเสถียรชัย อำเภอหนองสูงศรี อำเภอห้วยเม็ก อำเภอขามเฒ่า อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ลงมารวมกับแม่น้ำชีที่อำเภอภมลอีสาน จังหวัดกาฬสินธุ์ รวมความยาวประมาณ 250 กิโลเมตร มีพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมดประมาณ 5,960 ตารางกิโลเมตร ส่วนในกลางฤดูฝนน้ำจะล้นป่าท่วมที่ราบริมฝั่งลำนานา และบริเวณน้ำล้นบ้นแม่น้ำชี เสียหายอยู่เป็นประจำแทบทุกปี เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำล้นลำนานา กรมชลประทานได้เริ่มวางโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 โดยสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำบริเวณอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ทางด้านเหนือเขื่อน เพื่อใช้

การชลประทาน เพื่อบรรเทาอุทกภัยจึงได้เริ่มสำรวจสภาพภูมิประเทศบริเวณอ่างเก็บน้ำและพื้นที่ในเขตส่งน้ำจนสามารถก่อสร้างได้ในปี พ.ศ. 2506 โดยแบ่งการก่อสร้างเป็น 3 ระยะระยะแรกเป็นการก่อสร้างเขื่อนและอาคารประกอบ ที่ตัวเขื่อนรวมทั้งระบบส่งน้ำและระบายน้ำ คือสร้างคลองสาขาใหญ่และสาขาซอย คลองระบายน้ำ คันคูน้ำและอาคารประกอบรวมพื้นที่ประมาณ 110,000 ไร่โดยเริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2506 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2511 คงเหลือพื้นที่ซึ่งไม่ได้ก่อสร้างอีกประมาณ 200,000 ไร่ ต้องชลอไว้ก่อนโดยนโยบายของรัฐบาล ระหว่างรอการก่อสร้างระบบส่งน้ำในพื้นที่ส่วนที่เหลือนั้น โครงการได้ทำการส่งน้ำช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูก จำนวน 110,000 ไร่ ที่ได้ก่อสร้างระบบส่งน้ำ และระบายน้ำไว้แล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา แต่เนื่องจากสภาพดินในเขตโครงการเป็น Dispersive Soil และมีระดับน้ำใต้ดินสูง ประกอบกับแนวคลองส่งน้ำผ่านไปตามขอบเนิน จึงทำให้คลองส่งน้ำอาคารประกอบที่สร้างไว้เสียหาย ดังนั้นช่วงปี พ.ศ. 2517 ถึง พ.ศ. 2522 ได้มีการปรับปรุงคลองส่งน้ำ และอาคารประกอบที่เสียหาย ในพื้นที่ 110,000 ไร่ เดิมทีอีกครั้งเรียกโครงการครั้งนี้ว่า โครงการปรับปรุงระยะที่ 1 ต่อมารัฐบาลได้กู้เงินจากธนาคารโลกสมทบกับเงินรัฐบาลรวม 1,200 ล้านบาท เพื่อมาสร้างงานส่งน้ำ คลองระบายน้ำ อาคารประกอบและคูส่งน้ำในพื้นที่เหลือ โดยเริ่มก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2528 เรียกโครงการนี้ว่า "โครงการพัฒนาการเกษตรสาขาวาระยะที่ 2 " (โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำปาว, 2533)

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำปาว เป็นอ่างเก็บน้ำที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะโครงการ ดังนี้

- 1.โครงการอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่
- 2.ทดและส่งน้ำช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกในเขตชลประทานฤดูฝน 314,300 ไร่ ฤดูแล้ง 250,000 ไร่ และใช้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค
- 3.ช่วยเหลืออุทกภัยพื้นที่ได้เขื่อนลำปาว
- 4.มีคลองระบายน้ำเพียงพอ

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำปาว ตั้งอยู่บ้านสะอาดนาทม ตำบลลำปาว อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกในพื้นที่อำเภอยางตลาด อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ และอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ในจำนวนพื้นที่ 314,300 ไร่

แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. เขื่อนเก็บน้ำและอาคารเป็นเขื่อนดิน 2 ชั้น ปิดกั้นลำน้ำปาวและห้วยยาง หานบเขื่อนเชื่อมกันต่อเนื่องกันรวมความยาว 7,800 เมตร ความสูง 33 เมตร สันเขื่อนกว้าง 8 เมตร ฐานกว้าง 228 เมตร ปริมาณดินและหินถมเขื่อน 427 ล้านลูกบาศก์เมตร

2. อ่างเก็บน้ำ พื้นที่รับน้ำฝนเหนือเขื่อนประมาณ 5,960 ตารางกิโลเมตร เก็บกักน้ำ 1,430 ลูกบาศก์เมตร

3. ระบบส่งน้ำ ประกอบด้วยคลองส่งน้ำสาขาใหญ่สองสาย คลองซอยคลองแยกซอยยาวประมาณ 500 กิโลเมตร

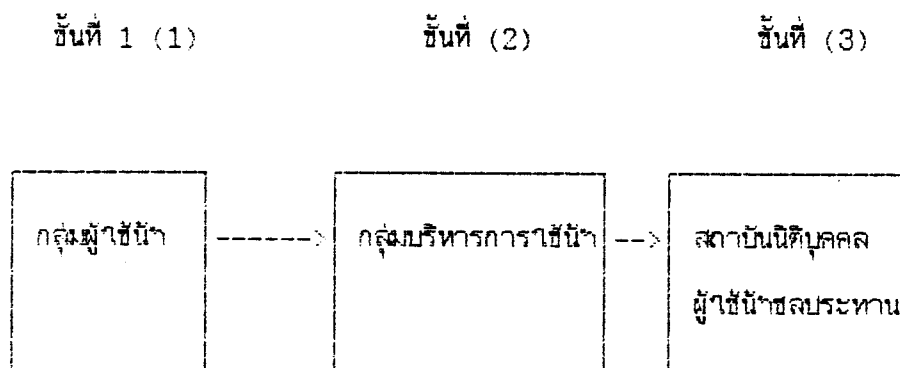
โครงการชลประทานลำปาวได้แบ่งส่วนงานเป็นงานส่งน้ำและบำรุงรักษาออกเป็น 9 งานมีหัวหน้างานเรียกว่า หัวหน้างานส่งน้ำและบำรุงรักษา (สบ.คบ.) (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2531) โครงการชลประทานลำปาว มีพื้นที่ส่งน้ำในฤดูฝนประมาณ 314,300 ไร่ และส่งน้ำในฤดูแล้งประมาณ 183,000 ไร่ โดยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ (8 ตำบล) อำเภอยางตลาด (7 ตำบล) อำเภอสมเด็จ (12 ตำบล) มีระบบชลประทานหลัก (Main System) และระบบชลประทานแปลงนาที่สมบูรณ์แล้ว (On Farm System) และจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำเรียบร้อยแล้ว จำนวน 1,134 กลุ่ม (กลุ่มพื้นฐาน) จัดเป็นโครงการที่มีศักยภาพสูงโครงการหนึ่ง (สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์, 2531) แต่หาที่ผ่านมากลุ่มผู้ใช้น้ำมีแต่ชื่อไม่มีกิจกรรม คลองส่งน้ำ คูน้ำ ขาดดูแลรักษาขาดการเหลียวแล เกษตรกรไม่มีการซ่อมคูน้ำในส่วนที่รับผิดชอบ ทำให้การจัดการน้ำในระดับไร่นานี้ทั่วถึง ประกอบเจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์ในการทำงานกับเกษตรกร (บุญชัย จาเรียมศักดิ์ศรี, 2536)

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโครงการจัดการน้ำในระดับไร่นา On-Farm Water Management Project : OFMP เป็นโครงการร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย และรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ เพื่อพัฒนาการเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Thai-Netherlands North-East Agricultural Development Programme ; TN-NEADP) มีพื้นที่ดำเนินการอยู่ในโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เกษตรกรใช้น้ำอย่างประหยัด และใช้พื้นที่ดินให้เกิดประโยชน์

สูงสุด โดยแนะนำวิธีการส่งน้ำ และบำรุงรักษาในแปลงนา ส่งเสริมการปลูกพืชอื่น ๆ ใน
ฤดูแล้ง เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น โครงการจัดการน้ำใน
ไร่นาได้ดำเนินการในระยะแรกตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2530 - เดือนธันวาคม
พ.ศ. 2533 และระยะที่ 2 ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2533 - เดือนมกราคม พ.ศ.
2535 การดำเนินงานโดยการให้นักประสานงานชุมชนชลประทาน (นบช.ชป.) ซึ่งมีพื้น
ฐานทางด้านเกษตรศาสตร์ ผ่านการอบรมเกี่ยวกับการชลประทานและเรียนรู้เกี่ยวกับการ
ทำงานกับเกษตรกรมาแล้วปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานส่งน้ำในพื้นที่ดำเนินการ ตั้งแต่ระยะ
แรกจนถึงระยะที่ 2 มีนักประสานงานชุมชนชลประทาน จำนวน 16 คน ในการดำเนินงาน
จะครอบคลุมงานด้านการชลประทาน การเกษตรและทางสังคมศาสตร์ โดยงานด้าน
ชลประทานจะประกอบด้วย การสำรวจ การออกแบบคูส่งน้ำพร้อมอาคารประกอบ และ
การก่อสร้างปรับปรุงระบบชลประทานในแปลงนาโดยให้นักเกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนิ
งานแสดงความคิดเห็น และซ่อมแซมคูส่งน้ำในส่วนที่เกษตรกรจัดหาเองได้ ก่อนที่จะรับคูส่ง
น้ำไปดำเนินการต่อไป งานด้านเกษตรชลประทานประกอบไปด้วยการส่งเสริมชนิด
พันธุ์พืชที่เหมาะสมกับคุณสมบัติดินในท้องที่ พาะปลูก การจัดหาแปลงสาธิตร่วมกับเกษตรกร
เพื่อทดสอบระบบการปลูกพืช แนะนำสินค้าเชื้อเพลิงเกษตร ตลอดจนหาตลาดรับซื้อผลผลิต
ส่วนงานด้านสังคมศาสตร์จะดำเนินการพัฒนาให้กลุ่มผู้ใช้น้ำมีความเข้มแข็ง สามารถ
ดำเนินการกิจกรรมทางด้านการเกษตรชลประทานได้ (โครงการจัดการน้ำในระดับไร
นา , 2535) จากผลการดำเนินงาน การพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน โดยการประชุม
กลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างสม่ำเสมอ แนะนำกิจกรรมกลุ่ม ๆ ช่วยวางแผนระเบียบผู้ใช้น้ำ ตลอดจน
ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานในระดับคลองซอย เพื่อเป็นองค์กร
ในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่โครงการสามารถขยายพื้นที่ดำเนินการได้ 83,050 ไร่
จากพื้นที่ส่งน้ำช่วยเหลือปลูกในฤดูฝนโครงการชลประทานสาบาว ประมาณ 314,300 ไร่
และมีกลุ่มผู้ใช้น้ำ (ขั้นพื้นฐาน) จำนวน 335 กลุ่ม โครงการจัดการน้ำในระดับไร่นาได้
ดำเนินการรวมกลุ่มผู้ใช้น้ำในระดับคูส่งน้ำ เข้าด้วยกัน เป็นกลุ่มสหกรณ์หรือเป็น
ระดับคลองส่งน้ำ หรือเรือน้ำ มีพื้นที่ประมาณ 3,000 - 10,000 ไร่ และเรียกเป็น
ทางการว่า "กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน" โดยมีเหตุผลสำคัญในการรวมกลุ่มผู้ใช้น้ำ
(ขั้นพื้นฐาน) เป็นกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน คือ 1. ต้องการควบคุมแบ่งสรรน้ำใน

ระดับคลองส่งน้ำและระดับเบี่ยงนา 2. ต้องการดูแลรักษาระดับคูน้ำ และอาจดูแลรักษาถึงระดับคลองส่งน้ำเมื่อสิ้นสุดโครงการเดือนมกราคม พ.ศ. 2535 โครงการจัดการน้ำในไร่นาที่ดำเนินการในพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำปาว ได้รวมกลุ่มผู้ใช้น้ำ (ขั้นพื้นฐาน) ในพื้นที่ดำเนินการ 83,050 ไร่ พัฒนาเป็นกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานจำนวน 28 กลุ่ม จากกลุ่มผู้ใช้น้ำขั้นพื้นฐานจำนวน 335 กลุ่ม (โครงการจัดการน้ำในระดับไร่นา, 2535)

ไพศาล ช่างฉา (2535) ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศาสตร์ โครงการจัดการน้ำในระดับไร่นาได้กำหนดขั้นตอนการพัฒนาการบริหารการใช้น้ำชลประทาน เพื่อให้องค์กรที่ดำเนินการจัดตั้ง มีความมั่นคง เข้มแข็ง โดยมีลำดับขั้นตอนการพัฒนาดังนี้

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการพัฒนาจากผู้ใช้น้ำชลประทาน (โครงการจัดการน้ำในไร่นา, 2535)

คุณลักษณะกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน

ไพศาล ช่างฉา (2535) ได้กำหนดลักษณะของกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน ดังนี้

ขอบเขตพื้นที่: ครอบคลุมพื้นที่ 1 โซน หรือหนึ่งคลองส่งน้ำ หรือ หนึ่งโครงการชลประทาน มีพื้นที่ ประมาณ 3,000 - 10,000 ไร่

สถานภาพองค์กร: ไม่ เป็นนิติบุคคล

โครงสร้างการบริหาร : 1. มีคณะกรรมการบริหาร 7-15 คน และผู้นำกลุ่มอีกจำนวนหนึ่ง

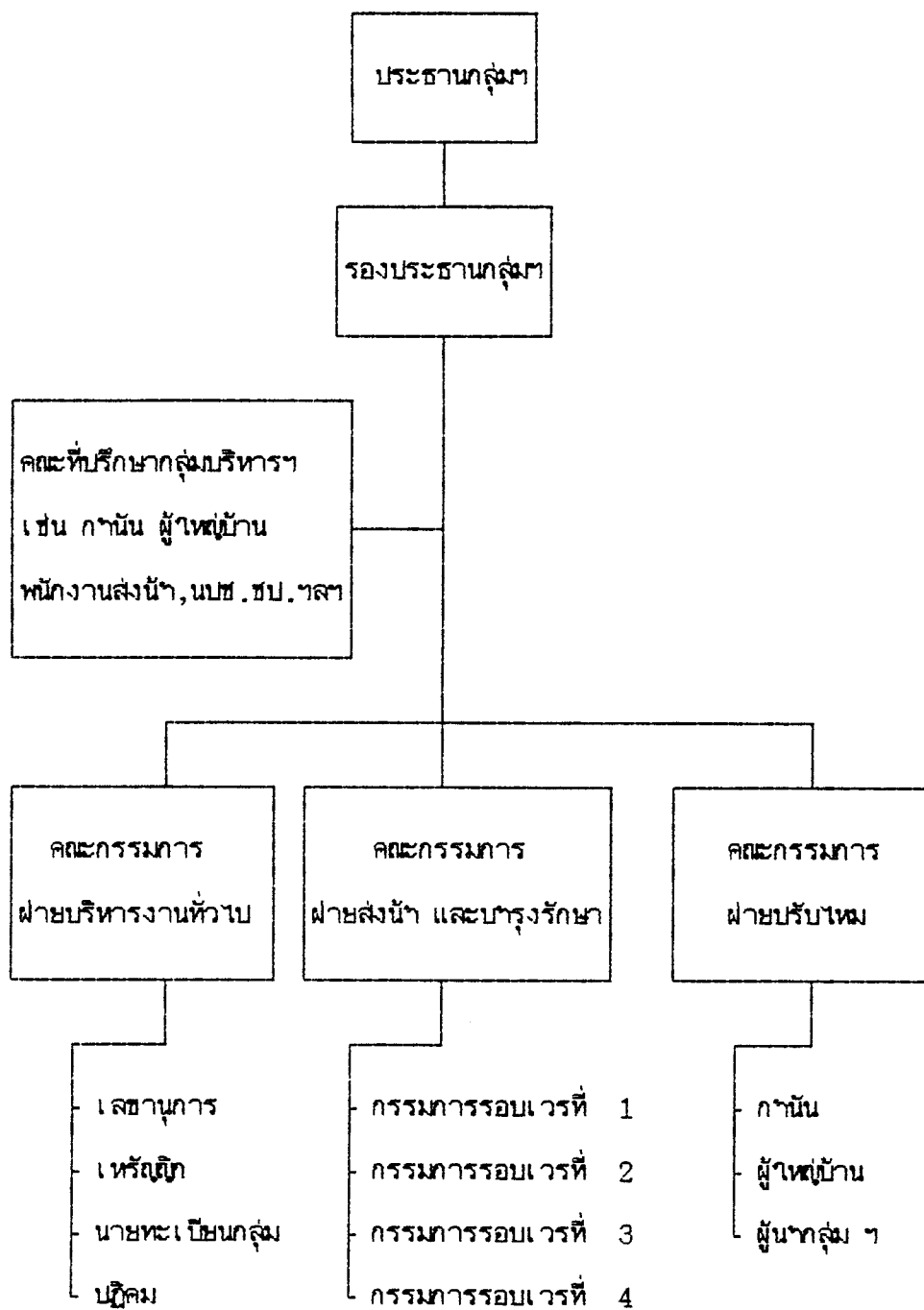
2.มีระเบียบบังคับร่างขึ้นเอง

3.มีสัญญากลุ่ม

วัตถุประสงค์ขององค์กร : 1.ควบคุมดูแลจัดสรรน้ำในระดับคลองส่งน้ำ และระดับแปลงนา
2.ดูแล บำรุงรักษาระดับคูน้ำ และอาจถึงระดับคลองส่งน้ำ

ลักษณะกิจกรรม : 1.จัดประชุมคณะกรรมการบริหาร
2.กำหนดระเบียบบริหารกลุ่ม
3.ดำเนินการเลือกกรรมการบริหาร และผู้นำกลุ่ม
4.จัดทำแผนปฏิบัติงานในรอบปี
5.วางแผนการปลูกพืชระดับคลองส่งน้ำ
6.วางแผนการใช้น้ำ(หมุนเวียน)ระดับคลองซอย
7.วางแผนการใช้น้ำ และควบคุมการใช้น้ำระดับคูส่งน้ำ
8.บำรุงรักษาคูส่งน้ำ

โครงสร้างกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน เทศบาล ช่างฉา (2535) ได้สรุป
โครงสร้างกลุ่มผู้ใช้น้ำ ในพื้นที่โครงการจัดการน้ำในไร่นา ซึ่งดัดแปลงมาจากโครงสร้าง
ของกรมชลประทาน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับพื้นที่ดังนี้

ภาพที่ 4 โครงสร้างกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน

ที่มา : โครงการจัดการน้ำในระดับไร่นา . 2535

บทบาทหน้าที่ของกรรมการฝ่ายต่าง ๆ

บทบาทหน้าที่ของกรรมการฝ่ายต่าง ๆ นั้น ขึ้นกับทางกลุ่มจะกำหนดขึ้นมากตาม

ความจำเป็นและเหมาะสม ทั้งนี้ เพราะแต่ละพื้นที่แต่ละกลุ่มมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน

บทบาทหน้าที่ของประธานกลุ่มบริหาร

1. เป็นประธานที่ประชุมกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน ในระดับคลองซอย
2. เป็นตัวแทนของสมาชิกทุกคนในพื้นที่คลองซอย
3. ดูแลการส่งน้ำทุกสาย พร้อมพนักงานส่งน้ำด้วยความเที่ยงธรรม
4. รวบรวมชนิด และพื้นที่ของพืชที่เกษตรกรตั้งใจจะปลูก แล้วแจ้งต่อพนักงานส่งน้ำก่อนเริ่มฤดูกาลเพาะปลูก ทั้งฤดูฝน และฤดูแล้ง
5. เรียกประชุมคณะกรรมการบริหาร เพื่อหามติที่ประชุมในการแก้ไขปัญา และแจ้งข่าวสารของทางราชการ และหน่วยงานอื่น ๆ ให้สมาชิกและกรรมการทราบ

บทบาทหน้าที่รองประธานกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน

1. บันทึกรายงานการประชุมทุกครั้งที่มีการประชุม ในกรณีเลขากลุ่ม ๆ ไม่อยู่ในที่ประชุม
2. ปฏิบัติหน้าที่แทน หรือช่วยเหลือประธานกลุ่มบริหาร ๆ เมื่อจำเป็น

บทบาทหน้าที่กรรมการฝ่ายบริหารงานทั่วไป

เลขานุการ

1. บันทึกรายงานการประชุมทุกครั้งที่มีการประชุม
2. เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ของการประชุม และหนังสือสำคัญต่าง ๆ หรือข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับประธาน และกรรมการทุกฝ่าย

เหรัญญิก

1. ควบคุมการใช้จ่ายเงิน ทุนบัญชี - รับจ่ายให้เป็นหลักฐานทุกครั้ง
2. รับผิดชอบการเงินทั้งหมด ของกลุ่ม ๆ

นายทะเบียนกลุ่ม

1. จัดหาทะเบียนสมาชิกกลุ่ม ๆ โดยจำแนกออกเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำแต่ละคูน้ำ รายละเอียดของทะเบียนสมาชิกให้ใช้แบบของทางราชการเป็นหลัก อาจเพิ่มเติมรายละเอียดได้ตามความเหมาะสม

2. นายทะเบียนกลุ่มจะต้องสำรวจสมาชิกให้ เป็นปัจจุบันทุกฤดูกาลผลิต คือ ฤดูฝน

และกฎแห่งนี้ เพื่อให้ละ เขียนมีรายละเอียด เป็นปัจจุบัน

บทนิยาม

1. ช่วยจัดเตรียมพร้อมของการประชุมทุกครั้ง เกี่ยวกับอุปกรณ์การประชุม สถานที่ การประชุม การติดต่อขอใช้สถานที่การประชุม สิ่งอำนวยความสะดวกในการประชุมทั้งหลาย
2. ช่วยเสริมการหางานกลุ่มด้านต่าง ๆ
3. อาจมีบทบาทมากขึ้น ตามความเห็นของกลุ่ม

บทบาทหน้าที่คณะกรรมการฝ่ายส่งน้ำ และบำรุงรักษา

1. จัดสรรน้ำในคลองซอยให้สมาชิกตามความเป็นธรรม โดยดำเนินการตามที่ตกลงจากที่ประชุมคณะกรรมการกลุ่ม
2. รับผิดชอบในการควบคุมน้ำให้หมุนเวียน ตามรอบเวรที่ได้ตกลงไว้
3. รับผิดชอบในการควบคุมบานประตูกลางคลองซอยต่าง ๆ ให้บังคับน้ำได้ตามรอบเวรที่ตกลงไว้ในกลุ่มบริหาร

บทบาทหน้าที่กรรมการฝ่ายรับไหม

1. รับไหมผู้กระทำผิดกติกากลุ่ม
2. ติดตาม และตรวจสอบ สืบสวนผู้กระทำผิดกติกา กลุ่ม ๆ ร่วมกับฝ่ายบริหาร
3. นำเงินค่าปรับไหมที่ได้ ให้เหรัญญิกเก็บรักษาต่อไป พร้อมหาหลักฐานไว้

กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานจะพัฒนาไปสู่ศาล ในสถานภาพกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน เป็นสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำมาเป็นนิติบุคคล เมื่อบริหารมาได้มีความเข้มแข็ง เติบโตก็สามารถพัฒนาเป็นกลุ่มนิติบุคคลได้โดยจดทะเบียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย รูปารูปหนึ่งที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน หรือสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทานก็ได้ (ไพศาล ช่างฉ่ำ ,2535)

กลุ่มบริหารการใช้น้ำควรมีกิจกรรม

ไพศาล ช่างฉ่ำ (2535) ได้ชี้แนะแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้กลุ่มบริหารการใช้น้ำมีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองความต้องการสองฝ่ายคือ ทั้งความต้องการ

การของผู้ใช้น้ำ และตามเจตนารมณ์ของกรมชลประทานกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน
ควรมีกิจกรรม หน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่ม หน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม และแนวทางการแก้ไข
ปัญหาดังนี้

1. ควรมีการจัดประชุมคณะกรรมการบริหารขึ้นอย่างสม่ำเสมอ
2. ให้มีการกำหนดระเบียบการบริหารกลุ่มขึ้น
3. ดำเนินการเลือกผู้นำกลุ่ม และคณะกรรมการกลุ่ม
4. จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงานในรอบปี
5. วางแผนการปลูกพืชระดับคลองส่งน้ำ
6. วางแผน และควบคุมการใช้น้ำระดับคลองส่งน้ำให้เป็นไปตามข้อตกลงกลุ่ม ฯ และ

เจ้าหน้าที่ชลประทาน

8. ทุนบำรุงคลองน้ำให้สะอาด

การบริหารงานกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานให้ประสบผลสำเร็จขึ้นกับ

1. ผู้นำ และคณะกรรมการกลุ่ม ผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะผู้นำ เป็นผู้ที่มี
บทบาทสำคัญในการนำคณะกรรมการทุกคนทำงาน เพื่อสมาชิกทั้งหมด ผู้นำที่จะนำพากลุ่ม
ก้าวหน้าต้องมีลักษณะดังนี้

- ก. เป็นผู้มีความเสียสละ ในการทำงานเพื่อส่วนรวม และขุมชนอย่างแท้จริง
- ข. เป็นผู้มีความกล้าหาญ เป็นผู้นำคนดี คือ มีความเป็นผู้นำสูง พยายามหาคนดี
ยุติธรรม จริ่งจิง มีความเป็นผู้อาวุโส มีความสามารถทางการพูด มีความรับผิดชอบ มี
ความอดทน

ค. มีประสบการณ์ และมีความสามารถในการปกครองคน บริหารงานคน

ง. มีสถานภาพทางครอบครัวที่ ข้อต่อการทำงานบริหารงานคนจำนวนมากได้

จ. เป็นบุคคลที่ทางราชการยอมรับ

กรรมการกลุ่ม จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาท หรือภาระหน้าที่
ของตนเป็นอย่างดี สามารถทำงานร่วมกับผู้นำกลุ่มได้ และควรมีคุณสมบัติ เช่นเดียวกับผู้นำ
กลุ่ม

2. สมาชิก สมาชิกกลุ่ม เป็นปัจจัยที่แสดงถึงผลสำเร็จ ของการบริหารงานกลุ่ม

- ก. สมาชิกต้องเข้าใจอย่างแท้จริงถึงความหมายของการรวมกลุ่มผู้นำ
- ข. สมาชิกต้องยอมรับข้อตกลงร่วมกันภายในกลุ่มอย่างแท้จริง นอกจากจะเคารพกฎกติกาต่าง ๆ ของกลุ่มแล้ว ยังต้องรักษากฎ กติกานั้นด้วย
- ค. บทบาทที่สำคัญคือการ เป็นพี่เลี้ยง การเฝ้าดูและสนับสนุนให้เกิดการสร้างสรรกลุ่มให้เติบโต เข้าพบปะผู้นำ และเข้าประชุมกลุ่มเป็นประจำ
- ง. มีส่วนขึ้นในการพัฒนากลุ่มให้กับผู้นำ และกรรมการกลุ่ม รวมทั้งเข้าร่วมในการแก้ปัญหาภายในบางครั้ง
- จ. การให้ข้อมูลข่าวสารแก่กลุ่มอย่างประจำ และสม่ำเสมอ
- ฉ. ติดตามและประเมินผลการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อหาทางปรับปรุงการสนับสนุนให้เกิดประสิทธิภาพอยู่อย่างสม่ำเสมอ

แนวทางแก้ไขปัญหากลุ่ม โศกาส ช่วงฉ่ำ(2535)ได้กล่าวถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหากลุ่มไว้ว่า เป็นบทคัดสรรมาของการรวมกลุ่ม ย่อมมีปัญหาบ้างไม่มากก็น้อย ทั้งรุนแรงและไม่รุนแรง โดย เฉพาะกลุ่มที่มีผลประโยชน์ของส่วนบุคคลสัมพันธ์กับผลประโยชน์ของผู้อื่นย่อมกระทบกระทั่งกันง่ายและระบบชลประทาน เป็นระบบของการรวมกลุ่มระหว่างพื้นที่ปัญหาที่หนึ่งย่อมส่งถึงปัญหาให้เกิดอีกที่หนึ่งได้ ปัญหาต่าง ๆ ที่มักเกิดขึ้นในกลุ่ม คือ

1. ปัญหาผู้นำขาด พังทลาย
2. ปัญหาผู้นำไม่สมบูรณ์
3. ปัญหาไม่มีน้ำ ขาดแคลนน้ำ น้ำไม่เข้านา น้ำมากเกินใบ
4. ปัญหาสมาชิกระเือนกฎ กติกากลุ่ม
5. ปัญหาสมาชิก ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง
6. ปัญหาการทะเลาะวิวาท อารมณ์บังคับ
7. ปัญหาผู้นำไม่มีความรับผิดชอบ
8. ปัญหาผู้นำมีบทบาทแค่คนชัก ไม่เข้าใจหน้าที่ ไม่มีเวลาบริหารกลุ่ม
9. ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่เข้าไปเยี่ยมกลุ่ม

ประเด็นปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และ

เจ้าหน้าที่ที่พบเสมอ แก่ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดังนี้

ประการแรก ผู้นำกลุ่มจะต้องเรียกกรรมการกลุ่มมาปรึกษาหารือ สืบค้นรายละเอียดข้อมูลเท็จจริงของปัญหา แล้วรวบรวมไว้

ประการที่สอง ผู้นำกลุ่มมาปรึกษาหารือ กับคณะกรรมการกลุ่ม เพื่อหาทางออกของปัญหาโดยมีการบันทึกไว้ เป็นหลักฐาน

ประการที่สาม หาทางแก้ไขได้เหมาะสมแล้วดำเนินการแก้ไข และควรแจ้งให้สมาชิกทราบจนครบถ้วนการประชุม

ประการที่สี่ หากไม่สามารถหาข้อยุติได้ อาจจำเป็นต้องปรึกษาคณะกรรมการกลุ่ม เช่น เจ้าหน้าที่ชลประทาน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอยู่ในระดับที่ปรึกษา เมื่อหาข้อสรุปได้ก็ดำเนินการต่อไป

ประการที่ห้า บางเรื่องจำเป็นต้องหาข้อยุติในที่ประชุมใหญ่ทั้งหมด คือเชิญสมาชิกทุกคนเข้าร่วมในการตัดสินใจ

ประการที่หก บางเรื่องต้องหาหนังสือราชการเสนอขึ้นมาถึง หัวหน้าโครงการชลประทานโดยผ่านพนักงานส่งน้ำ สบ.คบ. และผู้เกี่ยวข้องระดับสูงต่อไป

แนวทางสำคัญ คือ

1. ผู้นำต้องแก้ไขปัญหในระดับกลุ่มก่อน โดยพยายามให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการให้ข้อเท็จจริง และข้อ เสนอแนะแนวทางแก้ไข เมื่อทุกคนเห็นด้วยผู้รับผิดชอบก็ไปดำเนินการต่อไป

2. ผู้นำต้องมีการบันทึกเป็นเอกสารเก็บรักษาไว้ หากมีข้อยุติ เพื่อเป็นหลักฐานของกลุ่มต่อไป

3. เจ้าหน้าที่จะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือเสนอทางแก้ไขก็ต่อเมื่อผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่ม เข้ามาปรึกษาหารือขอความเห็น หรือขอเข้ามาแก้ไข

4. การแก้ไขปัญหบางเรื่องต้องใช้เวลา ผู้นำจะต้องหาความ เข้าใจกับสมาชิกกลุ่มให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

2.9.แนวทางการพัฒนากลุ่มผู้นำใช้น้ำชลประทาน

เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้นำใช้น้ำชลประทานขึ้นแล้ว กิจกรรมต่าง ๆ ของ

กลุ่มจะสามารถดำเนินการให้สำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือนั้น ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการของกลุ่ม ๗ เพราะเป็นคณะกรรมการที่ต้องมีการวางแผนการดำเนินการ และการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจึงเห็นควรมีขั้นตอนการเลือกคณะกรรมการของกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ (ครองสงันและบำรุงรักษาสภาพ, 2531)

จัดให้มีการประชุมขึ้น เพื่อปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกำหนดหลักการและเหตุผลขึ้นวิถึทางในการดำเนินการกิจกรรม และอื่น ๆ ให้รอบครอบ จากนั้นสมาชิกเกษตรกรผู้นำชลประทานทั้งหมด เห็นชอบและตกลงยินยอมด้วยความสมัครใจที่จะจัดตั้งกลุ่มผู้นำชลประทานขึ้น โดยมีแนวทางกระเปาะที่สมาชิกเห็นชอบที่จะใช้ปฏิบัติร่วมกัน จึงทำการจัดตั้งกลุ่มผู้นำชลประทาน ประเภทต่าง ๆ ขึ้น ภายใต้งการประชุมที่จัดขึ้น และมีหน่วยงานของทางราชการได้แก่ เจ้าหน้าที่จากกรมชลประทานเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอหรือเกษตรตำบล เป็นพยานรับรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้น

เมื่อจัดตั้งกลุ่มได้แล้ว งานของกลุ่มจะดำเนินการไปได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับคณะกรรมการกลุ่ม ดังนั้นการเลือกสมาชิกให้เป็นกรรมการจึงมีความสำคัญ เช่นเดียวกัน ในการเลือกคณะกรรมการกลุ่มควรเลือกแบบประชาธิปไตย โดยประชุมสมาชิกทุกคนให้เป็นผู้เลือกคณะกรรมการต่าง ๆ ตามกฎระเบียบของกลุ่ม

กรรมการกลุ่มผู้นำชลประทาน ถ้ายึดหลักสมาคมผู้นำ กรรมการกลุ่มประกอบด้วย เพร่ญธิภ นายนะโชน เลขานุการ และกรรมการอื่น ๆ อีก ซึ่งกรรมการเห็นสมควรจัดตั้งขึ้นมาให้คณะกรรมการเลือกตั้งกันเองว่าใครจะเป็นนายกแล้วให้นายกเลือกกรรมการอื่น ๆ โดยตั้งให้เสร็จภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2531)

การดำเนินงานกลุ่ม เมื่อกลุ่มมีกิจกรรมที่ต้องเื่องกลุ่มก็จะประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน อตุลย์ อภิพันธ์ (2524) ได้เสนอแนะการดำเนินการกลุ่มไว้ว่า ในการดำเนินงานต้องนึกถึงปัจจัยดังนี้

1. ความสัมพันธ์ในเรื่อบบทบาทของสมาชิก สิ่งแรกที่จะต้องพิจารณาในการดำเนินงานกลุ่มได้แก่ ความสัมพันธ์ในเรื่อบบทบาทของสมาชิกคือ สมาชิกในกลุ่มแต่ละคนต้องมี

บทบาทหรือหน้าที่ และหน้าที่ของสมาชิกต้องมีความสัมพันธ์กัน การแบ่งสรรหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มให้เป็นที่เข้าใจว่าใครทำอะไรแค่ไหน นับว่าเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น ผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นผู้มีส่วนในการกำหนดบทบาทของสมาชิก จำเป็นต้องรอบรู้ในเรื่องบทบาทของสมาชิกในการทำงานของกลุ่มเป็นอย่างมาก

2. การติดต่อสร้างความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน เนื่องจากบุคคลแต่ละคนอาจมีความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ดังนั้นการติดต่อเพื่อทำความเข้าใจในกลุ่มหรือเรียกว่าเกิด Communication นั้นนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำกลุ่มที่จะต้องจัดระบบการติดต่อภายในกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ คือ ถ้าเป็นกลุ่มขนาดเล็กสามารถทำให้มีการติดต่อกันได้สะดวกและทั่วถึงกัน ก็ใช้ระบบติดต่อเป็นรายบุคคล แต่ถ้าเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ทำให้การติดต่อพบปะกันได้ไม่สะดวกและทั่วถึง ดังนั้นจึงต้องใช้ระบบการติดต่อเป็นสายลักษณะอักษร ทั้งต้องใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการติดต่อเข้ามาช่วยกัน เป็นต้น

3. ความผูกพันในการทำงาน ผู้นำกลุ่มจำเป็นจะต้องจัดสภาวะการทำงานของกลุ่มในลักษณะนี้อำนวยความสะดวกให้สมาชิกได้ทำงานแบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน จนทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันแก่สมาชิก ในการทำงานร่วมกัน คือทำให้สมาชิกเกิดความรับผิดชอบต่อการทำงานกลุ่มนั่นเอง

4. การประสานงาน การทำงานของกลุ่มในลักษณะที่จะทำให้ทุกฝ่ายทุกสายงานร่วมมือกันรับผิดชอบในงานของกลุ่มได้ เป็นการไปโดยราบรื่น ไม่ขาดตอน จะต้องมีการประสานงานให้เป็นที่เข้าใจทุกฝ่ายอย่างทั่วถึง

5. การให้คำปรึกษา ผู้นำกลุ่มจะต้องให้คำปรึกษาแก่สมาชิกและให้สมาชิกมีโอกาสปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน เพื่อสนับสนุนให้สมาชิกสามารถตัดสินใจในการทำงาน และสามารถปฏิบัติงานได้แต่ละบุคคล ให้เกิดประโยชน์เต็มที่ต่อการทำงานของกลุ่ม

6. การควบคุมดูแล การทำงานของกลุ่ม จำเป็นจะต้องมีการควบคุมดูแล เพื่อช่วยให้การทำงานแต่ละส่วนแต่ละตอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อดุลย์ อภิวันท์ (2524) ได้เสนอแนะถึงปัจจัยที่ทำให้กลุ่มทำงานได้ผลดี คือ ปัจจัยที่ทำให้สมาชิกกลุ่มทำงานได้ผลดี มีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. แรงจูงใจหรือการทำให้เกิดแรงจูงใจ การที่คนเราจะเกิดกำลังใจ เกิดความพอใจในการทำงาน จะต้องให้เขามีอิสระในการคิด ในการปฏิบัติความรู้ความสามารถ

และทำให้เขาเห็นว่าการหางานนั้น ๆ เขาได้รับประโยชน์และรับผลจึงเกิดความพึงพอใจในการหางาน

2.ทัศนคติ คือ ความรู้สึกดี หรือไม่ดีของสมาชิกต่อการหางาน ถ้าสมาชิกเกิดความรู้สึกดีต่อกลุ่มหรือต่อการหางานกลุ่ม ก็จะทำให้สมาชิกศรัทธาในการหางานให้แก่กลุ่ม แต่ถ้าสมาชิกเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีหรือไม่เห็นด้วยต่อการหางานกลุ่มแล้ว กลุ่มนั้นจะหางานได้ยาก

3.ความถนัดประจำตัว เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนมีความถนัดประจำตัวแตกต่างกันไป ดังนั้นการที่จะเข้าหรือแบ่งงานให้สมาชิกท่านั้น ผู้นำกลุ่มจะต้องคำนึงถึงความถนัดของสมาชิกว่าสมาชิกคนใดถนัดทางไหน แล้วจัดให้สมาชิกหางานตามความเหมาะสม จึงช่วยให้การหางานกลุ่มมีประสิทธิภาพ

4.อารมณ์ ความรู้สึกที่แต่ละบุคคลแสดงออกมา เช่น มีความโกรธ ความเกลียด ความรักความพึงพอใจ ต่อการหาอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมมีผลต่อการหางานของกลุ่มด้วย ดังนั้น ผู้นำกลุ่มท่านั้นจะต้องมีหน้าที่สร้างบรรยากาศที่จะช่วยให้สมาชิกมีอารมณ์คงเส้นคงวาในการหางานของกลุ่ม

5.ความเข้าใจในหน้าที่ การที่สมาชิกแต่ละคนเข้าใจตนเองว่ามีหน้าที่อะไรที่จะต้องทำและพึงหาอะไรบ้าง ก็จะช่วยให้การหางานของกลุ่มมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

กิจกรรมกลุ่มผู้นำชลประทาน

อตุลย์ อภินันท์ (2524) กล่าวถึงการดำเนินงานกลุ่มผู้นำชลประทานว่า การมีกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1.ฝึกอบรมสมาชิก กรรมการ ให้เข้าใจระบบเกษตรชลประทานและวิธีการใช้น้ำชลประทานอย่างถูกต้อง

2.อบรมให้สมาชิกรู้จักคุณค่าของน้ำชลประทาน และรู้จักบำรุงรักษาคลองอาคาร ชลประทาน

3.ควบคุมจัดสรรแบ่งปันน้ำ ตั้งแต่ท่อส่งน้ำเข้าคลองของชลประทานออกไปเพื่อให้สมาชิกได้รับน้ำทั่วถึงทุกแปลงนา ตามความต้องการและยุติธรรม

4.วางแผนการปลูกพืชประจำปี และพืชฤดูแล้งหรือครั้งที่ 2 ร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมต่าง ๆ

5. ประสานงานกับหน่วยงานราชการและสถาบันเกษตรกรอื่น เพื่อส่งเสริมอาชีพของสมาชิกให้เจริญก้าวหน้า

6. ช่วยจัดหาอุปกรณ์การเกษตรให้สมาชิกด้วยทุนของสมาคม เช่น กลุ่มกู้เงินมาปรับปรุงงานระดับแปลงนา ทารถไถมาทำการไถคราด หรือจัดหาซื้อปุ๋ยและพันธุ์พืชมาให้ อันจะทำให้สมาชิกได้ทุนค่าเงินลงทุน

7. จัดตลาด และรวบรวมผลผลิต เพื่อให้สมาชิกจำหน่ายผลผลิตร่วมกันเป็นไปตามราคายุติธรรมโดยมีอำนาจต่อรอง

8. ส่งเสริมให้มีการศึกษาแก่กรรมการและสมาชิกตามโอกาสอันสมควร เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในด้านเกษตรและอื่น ๆ เช่น จัดหาภาพยนตร์สารคดีอันเกี่ยวกับงานนี้ออกฉายให้กรรมการ สมาชิก ฯลฯ หรือใบความรู้ด้านเกษตรชลประทาน

9. การบริหารกิจกรรมของกลุ่ม จะต้องดำเนินการบริหารเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของสมาชิกเป็นหลัก โดยมีได้มุ่งหวังผลกำไรหรือเป็นการค้าแต่อย่างใด และจะต้องดำเนินการบริหารด้วยรายได้ของกลุ่ม จากเงินบำรุงสมาชิก และแรงงานสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ในการส่งน้ำ บำรุงรักษา

และอดุลย์ อภิกันทร์ (2531) กล่าวถึงกลุ่มจะทำงานได้ดีสมาชิกต้อง

1. ช่วยเหลือกัน
2. ร่วมมือร่วมใจ
3. มีระเบียบวินัย

โดยกล่าวถึงความสำเร็จในการพัฒนากลุ่มผู้นำไว้ว่า "กลุ่มจะประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง" โดยการหางานของกลุ่มผู้นำจะประสบผลสำเร็จด้วยคือ คณะกรรมการ จำเป็นจะต้องใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ หรือหลักการทางานร่วมกัน โดยให้ทุกคนพึงพอใจซึ่งกรรมการทุกคน จะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกกลุ่มมนุษยสัมพันธ์อันดี คือ

1. ให้สมาชิกรับรู้นโยบาย และวิธีการทางาน
2. ส่งเสริมให้สมาชิกร่วมกิจกรรม
3. ให้สมาชิกทราบข่าวสาร
4. ได้รับศรัทธา และไว้วางใจจากสมาชิก

2.10. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องเกี่ยวกับ“กลุ่มผู้ใช้น้ำ” มีผู้ศึกษาไว้มาก่อนอย่างไรก็ตามในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานกลุ่มบริหารการในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะใช้ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “กลุ่ม” มาประมวลสรุปบทวนเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาคั้งนี้

2.10.1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำชลประทาน

สุพจน์ ตั้งจิตพร (2522) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการใช้น้ำชลประทานของเกษตรกรในเขตจตุรพักดิน ตำบลจะแงง อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ประชากรที่ใช้ศึกษา 180 ครอบครัว ศึกษาพบว่า ปัญหา และการแก้ไขปัญหการใช้น้ำชลประทานของเกษตรกรผู้เป็นสมาชิกสมาคม และเกษตรกรผู้ไม่เป็นสมาชิกคล้ายคลึงกัน เช่นปัญหาการขาดแคลนน้ำปริมาณน้ำในแปลงมีมากเกินไป ปัญหาด้านความสะดวกในการส่งน้ำเข้าแปลงนาเนื่องจากที่ดิน และการลักขโมยน้ำ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการหาปลาในคู คลอง การปิดกั้นน้ำของเกษตรกรบางราย การทำลายอาคารชลประทานการไม่ร่วมมือกำจัดวัชพืช และการขุดลอกคูน้ำ

สมบูรณ์ เมืองสมศรี (2530) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาการใช้น้ำชลประทานของเกษตรกรในเขตโครงการชลประทานลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือเกษตรกรที่ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 170 ราย ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ มีช้อยส์เลขคณิต และค่าโคสเคอร์ ศึกษาพบว่า เกษตรกรจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รายได้เฉลี่ย 28,900 บาท ส่วนมากเป็นหนี้เฉลี่ย 16,688.70 บาท แหล่งที่เกษตรกรกู้เงินมากที่สุดคือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีพื้นที่ทำการเกษตร เฉลี่ย 13.15 ไร่ เกษตรกรได้รับความรู้แบบรายบุคคลจากเจ้าหน้าที่ชลประทาน ร้อยละ 89.41 ได้รับความรู้จากกลุ่มผู้ใช้น้ำ ร้อยละ 91.19 และได้รับความรู้จากสื่อมวลชนจากวิทยุมากที่สุด ร้อยละ 68.2 ใช้น้ำชลประทานเพื่อการทานา ร้อยละ 97.35 ในช่วงเดือน พฤษภาคม-พฤษภาคม ใช้น้ำชลประทานเพื่อเลี้ยงวัว ควาย ร้อยละ 90.0 เลี้ยงปลา ร้อยละ 48.82 และเลี้ยงกุ้งร้อยละ 3.35 และมีการขุดลอกคูส่งน้ำตามกฎเกณฑ์ของชลประทานอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และส่วนมากเกษตรกรช่วยเจ้าหน้าที่โดยใช้แรงงาน

ปัญหาเกี่ยวกับน้ำ และคลองชลประทานที่เกษตรกรส่วนมากประสบคือ คลองชำรุด น้ำน้อย น้ำไหลไม่สะดวก ส่วนปัญหาของสมาชิกในกลุ่มส่วนมาก คือ การไม่เคารพกฎเกณฑ์ เห็นแก่ตัว สำหรับปัญหาที่เกษตรกรพบมากที่สุดคือ การปิดกั้นน้ำ รองลงมาคือ ตำแหน่งพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรโดยเกษตรกรมีพื้นที่กัน กลาง และปลายคลองมีปัญหาการใช้น้ำต่างกัน

สุรัตน์ สงวนทรัพย์ (2532) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปลูกพืชฤดูแล้ง ในเขตโครงการชลประทานลำปาวจังหวัดกาฬสินธุ์ ประชากรที่ใช้ศึกษาคือเกษตรกรที่ปลูกพืชฤดูแล้ง จำนวน 216 ราย ในเขตอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอยางตลาด และอำเภอกมลาไสย พบว่าปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรส่วนใหญ่ที่พบได้แก่ ศัตรูพืชระบาด น้ำชลประทานไม่เพียงพอ ตลาด และราคาผลิตรายไม่แน่นอน น้ำชลประทานไม่สะดวก

วันเพ็ญ สุรภักดิ์ (2528) ได้ศึกษาการพัฒนา และการจัดการชลประทานในภาคเหนือของประเทศไทยพบว่า "ลักษณะของระบบชลประทาน ที่มีรูปแบบการบริหารอย่างง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน หัวหน้ากลุ่มเลือกจากกลุ่มผลประโยชน์เดียวกัน คือสมาชิกผู้ใช้น้ำชลประทาน ที่มีลักษณะเป็นคนพูดจริงทำจริงยุติธรรม เห็นแก่ส่วนรวม ฯลฯ และเป็นผู้ถือคติคณาทานของคนซึ่งมีลักษณะไม่ต่างกันทั้งนี้ เพื่อความร่วมมือร่วมกัน และมีความเห็นแก่ตัวน้อยที่สุด "โดยเฉพาะส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควร เข้ามามีบทบาทน้อยที่สุด เฉพาะ ทำที่จำ เป็น เท่านั้น"

2.10.2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม

รัชณี สุรินทร์ (2519) ได้ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความก้าวหน้าของกลุ่มเกษตรกรอาชีพทำนาครบวงจรได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ความซื่อสัตย์ และความร่วมมือของคณะกรรมการดำเนินงาน ส่วนปัจจัยอื่น ๆ คือ ความรู้ ความสามารถ ของสมาชิก จะมีผลต่อความก้าวหน้าของกลุ่มน้อยมาก

พรุณี นิลวิเศษ (2521) ได้ศึกษาข้อคิดเห็นของเกษตรกรนทพรีที่มีต่อการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร พบว่าการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรขึ้นกับการบริหารงานของคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร เป็นส่วนใหญ่ มีส่วนน้อยที่ดำเนินการโดยผู้จัดการ และมีคณะกรรมการบริหารควบคุมผู้จัดการอีกทีหนึ่งหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร เป็นสำคัญ

กรมพัฒนาชุมชน (2521) ได้สรุปผลเกี่ยวกับการดำเนินการส่งเสริมกลุ่มผู้มีอาชีพเลี้ยงโค บ้านโป่งแดง อำเภอเมือง จังหวัดตาก ในประเด็นการมีส่วนร่วมของกลุ่มพบว่า จะได้รับประโยชน์ และความสนใจของเจ้าหน้าที่ที่มีผลต่อกิจกรรมกลุ่มและกลุ่มจะสลายไป เป็นเพราะสมาชิกไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการ อีกทั้งประสบปัญหาเรื่องขาดตลาดจำหน่าย

วิจารณ์ ภูมิวัฒน์ (2521) ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่สนับสนุน และเป็นอุปสรรคในการทำงานของกลุ่มเกษตรกรทอผ้าภาคกลาง มีดังนี้ 1. ปัจจัยที่สำคัญในการสนับสนุนการทำงานหนักที่ ของผู้นำกลุ่มเกษตรกรทอผ้าได้แก่ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ คณะกรรมการของกลุ่ม สมาชิกของกลุ่ม และ อกส. 2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบของ ผู้นำกลุ่มเกษตรกรทอผ้าได้แก่ ผู้นำควรเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต เสียสละเพื่อส่วนรวม มีใจรักงาน มีศีลธรรมประจำใจ และมีการศึกษาความก้าวหน้าในบางโอกาส ส่วนการดำเนินงานให้กลุ่มมีรายได้ มีความเป็นปึกแผ่น และให้สมาชิกมีความอยู่ดีกินดี

วันรักษ์ มีมณีนาถ และอุสรีย์ มณีพุกภัย (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่องเกษตรกรกับการมีส่วนร่วมในสหกรณ์การเกษตร โดยศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางการเข้าร่วมกับสหกรณ์ ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญมากต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของสหกรณ์ว่าปัจจัยโครงสร้างทางองค์กร ระบบการบริหารการจัดการ

สมนึก ปิณฑาสงห์ (2524) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า คณะกรรมการที่มีความมั่นใจ มีความสามารถ มีคุณสมบัติดี มีความรู้ความเข้าใจงานหน้าที่การปฏิบัติงาน ได้รับคำแนะนำสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ และได้รับการสนับสนุนจากสมาชิก ได้รับการฝึกอบรม ปัจจัยเหล่านี้ จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตให้ประสบผลสำเร็จได้ดี กล่าวคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ฯ ที่ขาด หรือไม่มีปัจจัยดังกล่าว

สุภาวรัตน์ หิรัญบำรุง (2527) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการริเริ่มโครงการพัฒนา ศึกษาเฉพาะกรณีหนุ่มสาว หมู่บ้านผาเย็นสด ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการจัดกลุ่ม และกิจกรรมกลุ่มคือ ความพร้อมของกลุ่มระบบความคิด ความนิยม หักเหน็ดและลักษณะผู้นำ

ปรีชญา วสารัชช (2528) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรม เพื่อพัฒนา

ชนบทผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท คือ ปัจจัยสภาพแวดล้อม ทั้งทางด้านกายภาพ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน ปัจจัยที่ผลักดันจากบุคคลคือผู้นำที่และความมุ่งหวังผลประโยชน์ตอบแทน และความคาดหวังในประโยชน์ของส่วนรวม และยังยืนยันว่าภาวะผู้นำมีบทบาทสำคัญที่สุดต่อการมีส่วนร่วม จนทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบความสำเร็จ

ไพศาล เพชรพลาย (2528) ศึกษาเรื่องการยอมรับในการรวมกลุ่มของเยาวชน ที่เป็นสมาชิกมูลนิธิพัฒนาชนบท พบว่าการติดต่อกับคนในกลุ่มบ่อย ๆ และเป็นการติดต่อด้วยสันถวไมตรี จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มมากขึ้น และสมาชิกมีความคิดเห็นว่า บริการที่ได้รับจากกลุ่ม เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในด้านการยอมรับของกลุ่ม

ฉัตรชัช รัตนานนท์ และคณะ (2529) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นต้นต่าง ๆ ของการจัดตั้งกลุ่ม อุปสรรคและการคาดคะเนอนาคตของกลุ่มที่ตั้งขึ้น จากการศึกษาพบว่า เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมคือ การก่อตั้งกลุ่ม และกลุ่มสามารถประสบผลสำเร็จเพราะ 1)ความจำเป็นในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน 2)ความสามารถของผู้นำท้องถิ่น 3)การสนับสนุนจากภายนอก 4)แรงจูงใจจากความสำเร็จ ของกลุ่มอื่น ๆ

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า กลุ่มจะดำรงอยู่ได้ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่มีต่อกิจกรรม ที่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านโดยตรง

จิตรกรการวิจัยระบบสหกรณ์ (2529) ได้ศึกษาเรื่องกลุ่ม ศึกษากรณีบ้านหินลาด ตำบลคืออำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่ทำให้คนเข้าร่วม กลุ่มได้แก่ความต้องการการยอมรับ ต้องการผลประโยชน์มีความพอใจและความต้องการเฉพาะตน ลักษณะกิจกรรมที่สอดคล้องกับกิจกรรมของตน การสืบทอดกิจกรรม และตอบสนองนโยบาย กลุ่มที่เป็นทางการมีปัญหาด้านการขาดความร่วมมือ และขาดความศรัทธาจากชาวบ้าน ปัญหากฎระเบียบของกลุ่ม เป็นปัญหาด้านเวลา โดยเฉพาะในฤดูกาลเพาะปลูก ความไม่พร้อมสามัคคีกัน แนวทางแก้ไขคือ ควรประเมินความต้องการของชาวบ้านก่อนการตั้งกลุ่มและสร้างจิตสำนึกแห่งการมีส่วนร่วม การเป็นเจ้าของกลุ่มร่วมกัน สำหรับปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จได้แก่ กลุ่มนั้นเกิดจากความศรัทธาเริ่ม ความต้องการ และความสนใจร่วมกันอย่างจริงจังของชาวบ้าน กลุ่มสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกได้ และสมาชิก

กลุ่มมีความซื่อสัตย์ไว้วางใจกันต่อกันทั้งผู้นำกลุ่มสามารถบริหารกลุ่มสู่แสงสว่างได้ ส่วนปัจจัยที่ทาให้กลุ่มมีประสิทธิผลสำเร็จได้แก่ กลุ่มมีได้เกิดจากความศรัทธาเริ่ม ความสนใจ ความไม่เสียสละ ผู้นำกลุ่มมีความได้รับความศรัทธา และความร่วมมือนอกจากสมาชิกกลุ่ม ทั้งระเบียบบางอย่างของกลุ่มเป็นปัจจัยต่อความสำเร็จของกลุ่ม ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่เป็นทางการ

สุรพล กาญจนจิตรรา (2530) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลทาให้กลุ่มอาชีพประสิทธิผลสำเร็จได้คือ 1.ความสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่ม 2.การได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการ วัสดุ ครุภัณฑ์ และงบประมาณจากหน่วยงานราชการ 3.การได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการ วัสดุครุภัณฑ์ และเงินจากผู้นำชุมชน 4.การได้รับการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ 5.การได้รับข่าวสารของกลุ่ม และ 6.ระยะเวลาในการจัดตั้งกลุ่ม

อศิน รพีพัฒน์ (2532) ได้ทาการศึกษาถึงปัญหาขบวนการพัฒนาสหกรณ์ในประเทศ ไทย ศึกษากรณีสหกรณ์การเกษตร และกลุ่มเกษตรกรพบว่าขาดประสิทธิภาพในการบริหาร การจัดการ ขาดแคลนเงินทุน การดำเนินงานกลุ่มไม่ครบวงจร และขาดการประสานที่ดี สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน